

З В І Т

Д И Р Е К Ц І Ї

І. К. Ш. Г І М Н А З І Ї В К О Л О М І Ї

з а р і к ш к і л ь н и й

1903/1904.

З м і с т :

1. Наукова часть — Іван Франчук: „Женщини у Гомера“.
2. Урядова часть — Директора.

НАКЛАДОМ НАУКОВОГО ФОНДУ.

В К о л о м і ї 1904.

з д р у к а р н і м и х а і л а в і л о у с а

MA. inv. Sp. 307

ЖЕНЩИНИ У ГОМЕРА.

Гомер в своїх поемах Іліяді і Одисеї подав образ життя свого часу. Тогочасна культура, люди, їх дух, погляди, журби і радощі змальовані так, що ми читаючи сі твори, неначе бачимо давних Греків перед собою і то тішимо ся враз з ними, то сумуємо, то йдемо на кровавий бій, то знов блукаємо по морі. Маємо цілу низку ріжних характерів та сцен, приміри приязни, пожертвованя, любви. Але кромі мужів приділює поет і жєнщинам значну ролю в діланю і гарними красками змалював так перші пориви дівочого серця, щирю любов жінки, та матери. І ось нашою задачною буде подати типи жєнщин, які вивів Гомер в своїх обох поемах, а відтак подати їх тодішнє положєнє в дома, права і обовязки.

Н А В З И К А.

Зі всіх постатей жіночих, які вивів Гомер, образ Навзика ясніє найпринаднійше, так самою появою повною принади, дитинячою щирістю серця, невинністю, а хочай круг її ділання обмежений, то все таки характер єї відданий ясно і виразно.

Є она донькою короля Феаків Алькіноя і его жінки Арети. Під печаливим доглядом люблячої матери і няньки Евримузи виросла на гарну і струнку дівчину неначе пальма при жертвеннику Аполлона на Дельосі. Займає ся щільно роботами жіночими, а передовсім уважає за свою повинність удержувати чисто біле своїх родичів і братів. Сю притоку використовує як раз поет, щоби читателя ближше з нею познакомити.

Одисей, по семидітнім побуті на Огіїї, де го Каліпсо затримувала, плыв домів. Але Позейдон не простив і Одисей, котрому буря знищила кораблі, дістав ся щасливо на Схерию. Его опікунка Атена бажала, щоб першу поміч подала нещасливому Навзика. Ото явила ся їй в сні і зі згляду, що о ню старають ся що найдіпші з Феаків, вівала, щоби зараз другого дня вибрала ся з служницями прати біле на річку. Навзика послухала і рано попросила батька о віз на біле, не кажучи з соромливости нічо о весілю. Але отець пізнав, о що ходить, і радо вволив просьбі. Коли дівчата біле випрали, порозкладали на сонци, щоб висхло, а самі поки що зачали грати в мяча. Хоч дівчага, що окружали Навзика, були мов Харити гарні (O VI, 18), то Навзика своїм ростом і красою перевиснала їх, як Артеміс свої товаришки, німфи, коли она стрілоносна сходить з гори в долину, чи по Тайтету широкому, чи Ерманту подюв (O, VI, 102—109).

В часі забави наступає стріча Навзики з Одисеем, коротка вправді, але в котрій поет характер єї вповні розвиває. В тім короткім часі підносять Гомер красу Навзики, увидають єї чисто людські почуваня, ніжний змісл до сего, що пристойть, єї дитиняче серце і перший проблиск любови дівочого серця.

Є се сцена, в котрій представляє поет і принадну невинність дівчини і природну несміливість та щирість і невимушеність Навзика.

Навзика іменно кинула мяч в воду. На крик дівчат, який з того приводу підняли, будить ся Одисей зі сну і виходить з куців, щоб роздивитись. На вид неодагненого, лише гілякою закритого та мулом заляпаного Одисея, всі дівчата кинули ся в розтіч, тільки одна Алькіноя дочка зісталась, бо їй Атена вложила сміливість в душу і она пізнала сейчас, що се бідолашний чоловік, що потребує помочи, чужинець, що стоїть під покровом Зевеса.

Одисей звернув ся з лесними словами до неї наперед, щоби збудити в її серцю милосерде для себе, а відтак представивши своє сумне положенє, просив ю, щоб показала му город тай одежину яку дала. Навзика потішає его, прикликає дівчат та ганить за їх нерозум, а відтак давши Одисевви одіж наказує дівчатам показати чужинцеву місце в річці, деб міг скушати ся.

Припорученє Навзика мало несподіваний наслідок. Коли бо Одисей обмив на собі мул, що покривав спину і широкі его плечі, та сполокав твань з голови, синьоока Атена зробила го висним на вид і гладшим, нспускала му густі кудрі на плечі, що виглядали мов цвіт гіяцинту (O, VI, 230—231) і наділила такою красою, що Навзика мимоволі задивилась на так переміненого Одисея. І та сама Навзика, що перед кількома годинами соромилась вимовити перед батьком слово: весіле, що єї не зворушали стараня о єї руку знатних молодців феакійских і глузувала навіть з них, та сама Навзика вимовилась самохїть перед своїми товаришками:

— *О як би — от і мені та попавсь такий суджений милый,*

Щоб тут і жив, щоб оттут таки схтіє і повік зіставать ся. (O, VI, 244—245).

Чужинець викликав в неї перші дрожаня любовні, збудив дрімуче до тепер серце і з дівчини стала ся дівиця, що може мимоволі нагадала собі хороші слова Одисея, котрими відмалював він сунруже щастє:

Лутшого-ж в світі нема ні добра, ні милійшої долі,

Чим як у згоді любенько жена з чоловіком

В домі своїм господарять на злість ворогам та сусідам,

А добрим людям на радість, собі-ж на почет та на славу.
(O, VI, 181—185).

Коли відтак Одисей під'їв собі і напив ся, Навзика пор а дила му, як має поводити ся супроти матери і батька, щоб прихилити їх для себе, вказала дорогу до міста і батьківської палати і сама від'їхала, лишаючи гостя за собою. Навзика виразно не бажала, щоб Одисей йшов поруч неї, бо, як казала, боїть ся лихої поговірки, колиб хто з Феаків побачив її з чужинцем разом, а і она сама малаб за зле такій дівчині.

*Що против волі живих ще родителів — батька і ненки
З парубком сталаб водити ся перше, чим стане до слюбу*
(O, VI, 288—289).

Повисші слова оправдують її поступок, але, як на мою думку слушно замітив критик¹⁾, є ще і иньший мотив її закау. Відколи у Навзики забилось серце живійше до Одисея, він вже її — не чужинець. Непримушеність, з якою она до тепер поводилась з ним, зникла і она думає, що відношенє єї до него кождий тепер завважати мусить. Звідси ся соромливість і осто-рожність і побоюванє ся лихої поговірки. Що дійсно сей мотив ту перемагав, можна вносити з сего, що Алькіной зганив опі-ся свою доньку, що зараз не привела Одисея з собою в єго дім (O, VI, 299—300) з чого заключенє, що звичай дозволяв дівчатам показувати ся публично з мушпнами, бодай з чужин-цями, шукаючими гостини.

Відтак не випроваджує більше поега Навзики на сцену. Раз тільки виступає ще она на хвилю, а то щоб попрощатись з Одисеем, коли мав вертати до своєї Итаки. Стояла в комнаті де вином частувались біля стовпа, і коли поглянула на Оди-сея, то аж заніміла, а згодом, коли отямилась, сказала до него :

*Здрастуй, мій гостю! глядиж, спомани і мене коли небудь
В домі своїм, бо мені ти найбільш за спасення повинний.*
(O, VIII, 461—462).

Короткі се слова, але в них так і чуєсь біль дівчини, та тиху, жалісну скаргу серця, що не може свого бажаня заспо-коїти. І так лишає ся Навзика з тугою в серці в крузі своєї, далеко від улюбленого чужинця, і коли Одисей пливе морем, она єго супроводжає мислями, згадує за него, коли Одисей

¹⁾ Jakob Sitzler. Ein ästhetischer Kommentar zu Homers Odyssee, стр. 175.

при боці своєї вірної Пенельопи забув про ню, а і тогди довго ще мабуть згадувати буде, коли і її котрийсь з Феакійців в дім свій впровадить.

Пенельопа.

Як Навзика є типом дівчини, так Пенельопа є типом жінки і матери і взірцем супружчої вірности. Ї вона донькою Ікаріюса і лучить в собі гарні прикмети духа і тіла. Вийшла за муж за Одисея, але не довго зазнавала супружого щастя, бо коли Ахайці поплили під Трою, мусів і Одисей взяти участь в борбі і від дня виїзду єго аж до повороту, то є через двацять літ, почались для Пенельопи дві тяжкі, дні горя, смутку, сліз, бо не досить, що Одисей тільки літ не вертає, не досить що не знає, чи живий він, чи поляг під мурами Трої, але о її руку побиває ся аж 108 женихів, синів знатних родин Ітаки і сусідних островів і нищать майно Одисея.

Та мимо всіх тих бід і журб краса Пенельопи не потерпіла. Она найкрасша з жінок Ахайських (О. XXI, 107), рівняє ся красою з Артемідію і Афродитою (О. XIX, 54) і не дивниця, бо краса Пенельопи дар богині з богинь, Атени. (О, XVIII, 190). Кілько разів женихи видять Пенельопу, то на вид її краси дрожать у них коліна (О, XVIII, 212) а оден з них Евримах говорить, що колиб Пенельопу побачили всі Ахайці, то в двое більше зібралось би женихів в її домі з рана на бенкет, бо она між всіми жінками видає ся видом своїм та і станом, тай розумом певним, дотешним (О, XVIII, 245—250).

Навіть сама Пенельопа не заперечує своєї краси, а лише в скромности жіночій відповідає Евримахови і Одисееви на похвали що до її краси, що боги загубили її красу, бо в нещастю люди скоро старіють ся. (О, XIX, 360).

Але Пенельопа визначає ся ще ціннішими цінними прикметами, як розумом, господарністю і сиритом. Поминувши вже се, що як всі жінки, так і она займаєсь наглядом і веденем домового господарства, є она в всіляких роботах ручних вельми дотепна і перевищає під тим зглядом всі Ахеянки, навіть такі розумні, як Алькмену, гарну Тиру і царівну Микену, що виразно признає Антиной, оден з її женихів (О, II, 117—121)

Она то власноручно виготовила одержу Одисееви, на котрій з майстерством вишила сцену ловів, іменно :

*В лапах передних собака держала мале оленятко
Й гризла зубами ; на те мережане усі задивлялись,
Що золоті та вдавали так дійсно : собака оленя
Гризла й душила, а той, вириваючись, лапами дригав.*

(О, XIX, 228—231).

Коли Одисей удавав ся під Трою, положив їй на серце, щоб так дому пильнувала, як і старих его родичів. Пенельопа вірно сповняє припоручене свого мужа, а видячи, як женихи марнують майно, она кілька разів викидає їм се і лає їх, (О, XVII, 530—544, XVIII 280 ff), а коли бачила, що не зможе лиха та не запобіжить розтраті маєтку, постановляє вже радше саму себе пожертвувати і вийти за муж, щоб лише женихи не марнували Одисеевого добра. Що більше, уживає зглядом женихів підступу. Викидаючи їм, що збавляють чуже добро, соромить їх рівночасно, що они, стараючи ся о ню, не приносять їй щедрих подарунків. Сеж бо давнійше все так бувало. Нагана помогла, бо женихи всі понадавали їй всяких дарів, котрі Пенельопа забрала у свою сьвітлицю. Так Пенельопа бажала бодай в часті направити кривду заподівану женихами, тому то і Одисей, що був тогди вже в своїм домі перебраний за старця, вельми зрадів на таку бесіду своєї жінки, що то бажала від женихів подарунків, улещувала їх тільки, а в серці зовсім иньші думки мала (О, XVIII.250—281).

Зглядом слуг і невільників є она ласкава, добра і поводить ся з ними приязно і сердечно. Чужинців каже щиро гостити, а навіть і жебраків приймає в своїм домі, обдаровує їх, та боронить від кривди. Жадного не відпустила она з порожніми руками від себе. а найкрасшим сьвідоцтвом єї печальности і милосердя є єї постушованє, коли то Одисея, перебраного за діда, зневажив оден з женихів, Антиной по імени. Він іменно ударив его стільцем в праве плече, а коли Пенельопа довідала ся о сїм, що зайшло, не могла повздержати обуреня і візвала пімсти Анольона. А щоб побитому старцеві кривду винагородити, розважити та потішити нещасливого, казала го покликати у свої сьвітлиці. І ще раз мала Пенельопа нагоду виступити в обороні діда-Одисея. По борбі на кулаки між Одисеем а Тром, зійшла она між женихів і своему синові, на котроє она ніколи не скривила ся, а навіть, як побачимо опісля,

і слухала нераз, тяжкий докір зробила, що допустив до тяжкої зневаги старця. (О, XVIII, 215—225). Так само боронить Одисея і перед Антіноєм (О, XXI, 311) і сварить служницю, що бесідою обидила странника. (О, XIX, 90). Відтак обіцює Одисеєви одіж і інші подарунки, наказує служницям обмити му ноги і постелити м'яке ліжко, із за чого Одисей хвалить її добре і милосерне серце. (О, XIX, 317).

Але не в тім властиво сила Пенельопи, що она і найгарнійша зі всіх жінок Ахайських і найрозумнійша і дотепна вельми ві всіх жіночих роботах і милосерна! Она вславилась передовсім як вірна і любляча жінка. Поет в представленю тім Пенельопи змалював ю такими гарними красками, що ідеальніше годі собі представити і Пенельопа по всі часи буде служити взірцем вірної, хоч горем прибитої дружини.

Двайцять літ, як Одисей удав ся під Трою, щоб враз з другими Ахайцями пімстити ганьбу нанесену всім Ахайям через Париса. Двайцять літ минуло, як розлучив ся він з любовою женою і малим сином. Десять літ, як Ахаї, збуривши Трою, вернули домів. До того часу не одна з невіст Ахайських оплакала вже смерть свого мужа і вийшла за другого, иньші же жиють при боці своїх мужів вернувшись щасливо з під Трої. Одна Пенельопа не знає, чи її чоловік жив та здоров, чи може погіб і не верне домів. Великий то протяг часу, несьвідомість тяжко мучить бідну жінцину, спроваджує на її дім нещастя, але она в глибокій душі все ще вірить в поворот мужа, а ся то надія і додає їй сил до знесеня всіх прикростей.

Многі молодці так з Итаки, як і других островів перекопані, що Одисей погіб і не верне, зібрали ся в її домі, щоби старатись о її руку, сподіючись, що з Пенельопою заволодіють і Итакою і богацтвами Одисея. Але Пенельопі ті стараня не милі, бо она доховує вірности свому мужеві. З другої сторони не має она сили віддалити женихів і мусить спокійно приглядати ся, як женихи, неначе вороги які, марнують Одисеєве майно.

Щоби повздержати женихів в напорі і зискати на часі, придумує Пенельопа хитрий плян, котрий допоміг їй до сего, що через три роки своїх женихів за ніс водила. Сказала їм іменно, що і сама прийшла до того переконання, що Одисей не верне і що за муж мусить вийти. Перед тим однакож має иньше діло до сповнення. Над старим Ляертом, батьком Одисея,

смерть стоїть з косою і она хоче уткати єму смертне покривало. До сего часу, нїм скінчить свою роботу, женихи нехай заждуть з весїлем. Они згодили ся а Пенельопа, що за дня уткала, то се в ночи нищила. Доперва на червертий рік зрадила Пенельопу одна єї служниця і женихи примусили ю до скінченя роботи. (О, II, 75—109). Само собою понятно, що з того часу стали они на Пенельопу ще більше напирати і тяжко еудьбою навіщена Пенельопа мусїлаб була в кінци згодити ся вийти за муж, тим більше, що і сама по так довгім, даремнім очікуваню майже стратила надїю на поворот мужа, а і прийшов час, в котрім Одисей при працнаню з нею дозволив їй був вийти в друге за муж, бо снн саме став великим і виросла му борода. (О, XVIII, 175 і 269). Сїй обставинї і приписати єї нерїшучість і хитанє, яке уявилося в єї душі саме перед поворотом Одисея. Сей сумнівний настрій єї душі, що відбиває від звичайної єї попередної рїшучости, а о чїм і Телємах знає, бо говорить до Евмея, що маги на двох важить ся, (О, XVI, 73 - 77) а і сама она о єїм говорить Одисееви (О, XIX, 524—530) показує, як тяжко биль зломив Пенельопу.

Не дивниця! Цїле єї щастє пропало, від коли Одисей поїхав. З слезами в очах витає она кождий день, проливає слези, кїлько разів пригадає собі чоловіка, а слези ринуть тогди по єї лицах, як ото снїг тає на високих горах. (О, XIX, 204-209). В загалї знаходимо єї в слезах майже при всїм, що робить, навіть при молитві. З жалю за Одисеем проводить і безсонні ночи і тому збуджує она співчутє не тїлько у сина, слуг, але навіть жалїють ю деколи і самі женихи. Так Антіной лає пастухів, що своїм плачем додають бїльше жалю Пенельонї. У неї бо без того в жалошах серце вялить ся, від коли втеряла любого мужа. (О, XIX, 85—88). А Одисееви самому на вид єї слїз і горя стало дуже жалко жїнки, а очи єму стали рогом, або як тверде желїзо.

Щоб довідатись щось о мужевнн своїм, кличе не тїлько віщунів до себе, щоби їй снн толкували, але приймає в своїм домі і всїляких дїдів та подорожних, чи не чули щось о Одисееви. А хотяй вже нераз завела ся, то все таки не перестає випитувати ся їх, бо в єї серци все ще надїя жнє, що ось-ось, а знайде ся якийсь слїд єго.

Колиж мимо всїх старань та випитувань нічо не може свїдатись, колиж і Телємах не привїз нїяких певних вїстий,

то біль її став такий, що бажала собі смерті. Молить ся до Діани, щоб серце її прошибла стрілою, то знов просить богів, щоби ю буря ухопила та вкинула в бистрі води океана (О, XXI, 60—65). Она сама малює своє горе порівнюючи ся з соловієм, дочкою Піндарея, що то сидючи равком у листях зелених жалібно гарно щечече, плаче за своїм мвлим сином, котрого сама вбила. (О, XIX, 512—529).

В кінци очікуване довше булоби не придало ся, бо не тільки обставини, але і син домагає ся, щоби вибрала собі мужа (О, XIX, 530—535), щоби женихи вже раз уступили ся. Приневолена всім тим Пенельопа була би вибрала собі за мужа найрадше Амфінома, але батько і брати напирали вибрати Евримаха, бо був найбогатший. Пенельопа робить послідну пробу. Хто хоче одержати її руку, той мусить лук Одисея натагнути і прострілвити дванайцять кілець (О, XXI, 75—78).

Се розуміє ся булоби нічо не помогло, бо женихи не булоб відступили від свого заміру, еслиб в саму пору не появил ся Одисей.

І якаж то трюгаюча сцена пізнаня! Коли Пенельопа пізнала Одисея, то серце забило у неї голосно, з радости заплакала та обнявши Одисея цілювала го піжно і з співчутем випитувала его о его терпінях.

А як з повншого нарису бачимо в Пенельопі взір вірної, люблячої дружини, так знов є она в рівній мірі і добра мати, та щира ошкунка свого одинака, Телемаха, котрий ще ве виріє на дозрілого мужа, не бачив людий і на сьвітї не вміє дати собі ради (О, IV, 815), а злі люди напосілись на его житє. Найсильнїше проявляє ся материньска любов у Пенельопи, коли довідалась, що син її поїхав потайком від неї у сьвіт, батька глядіти. На сю неждану вість, як також зі згляду на небезпеченство єму грозяче, тяжкий біль здавив її серце, затремтіла цілим тілом, ноги у неї похололи і довший час слова не могла промовити. Коли відзискала мову, заголосила тогди нещасна мати, і накинулась на свої слуги, що знаючи про відїзд сина нічо їй о сїм не сказали, бо як би була се знала, то

або він би зостав ся на певне,

Або мене нежсивою покинув би тут у палатах.

(О, IV, 730—733).

Дорога повна небезпеченств, Телемах може кождої хвилі загинути, і з грудий матери добував ся стон повний розпуки,

*бо скороходні човни, то конї морські
Посять они по безкраєму морю лодий, тай згубляють.*
(О, IV, 705—707).

Жаль і нудьга підкосили Пенельону так дуже, що не змогла на кріслі усидіти, а сіла на порозі. Там заливає ся знов дрібними слезами, аж всі рабніні круг неї заголосили. Колиж Евриклеї, старій нянці, вдало ся розважити денещо тугу своєї пані, Пенельона приносить Атені жертву, молить ся до неї і здержує ся від їдла і напою, аж добродчинний сон клеїть їй очи. Молитву богня ввслухала! Зіслала сон-мару в виді Іфтіми, а та потішила болючу матір, що син єї в коротці верне. (О, IV, 800—805). Се тим потрібнійше було для неї, бо женихи як раз вибрались сеї ночі на стрічу Телемахови, щоб смерть єму загодіяти.

Але як тяжкий був єї біль на вість о відїзді сина, так велика радість з єго повороту. З плачем обнявши руками милого сина, цілує дитя своє в голову та ясні очи і солодко до него промавляє

*Вже ти прибув, Телемаче, мій світе ти ясний, а я вже
Не сподівалась і бачить тебе, як поїхав ши в Пильос
Нишком од мене на човні прочути про милого батька.*
(О, XVII 41—44).

Сі ніжні материнські слова витискають слези з очей сина, котрий відчув, що своїм несподіваним відїздом заподієв кривду матери, для котрої мимо природної любови повинен був чути ще й вдячність за єї неустрашиму оборону єго перед женихами.

Коли бо Пенельона довідалась, що женихи опять задумують Телемаха по єго щасливім повороті убити, то нещасна матір, на котру тільки горя звалилось і котра зносила терпеливо обиди, тепер, коли йде о жите єї сина, не мовчить, а як левиця стає в єго обороні.

— „Слухай но ти, Антіною, лукавий!“ кличе она до справці всего злого — „дурню, за що ти замислив погибель і смерть Телемаху? Чиж не памятаєш, як Одисей оборонив твого батька перед розгніваною товпою, що хотіла єго убити і вирвати му серце з грудий? Тиж дім єго тепер нищиш, безстыдо, а сватаєш жінку і сина вбиваєш. (О, XVI, 418—432).

Так кликала в справедливім обуреню Пенельона, а оборона єї мала той наслідок, що бодай часть женихів засороми-

лась свого вчинку, що показуєсь зі слів Евримаха, що то прирік Пенельопі боронити її сина, хотяй і він, як каже Гомер, належав до тих, що коїв погибель Телемахови. (О, XVI, 435-448).

Хотяй женихи устами Евримаха виперли ся лхвої думки, то Пенельопа, як мудра женщина, не вірить їх слову, бо знає, що они говорять одно, а на серци в них иньша думка, і тому задумує ще сина перестеречи перед ними, щоб не дав ся їх лесним словам обмарути. (О, XVIII, 165—170).

Так отже перейшлисьмо жите Пенельопи і бачилисьмо ю, якою була в смутку, та радости. Болілисьмо, як она проливала слези за своїм мужем, то за сином, раділисьмо, як дотепно зміла собі радити з осоружними женихами, та подивляли її розум, зручність в жіночих працях і красу. Не диво за тим, що Одисей, маючи таку жінку, міг при стрічи з Навзикою відмалювати так принадно подружнє щастє, не диво, що як висше виділисьмо, всі загально величали Пенельопу за її гарні прикмети. Сам Одисей в розмові з жінкою каже до неї, що ніхто з нею в цілім сьвітї змагатись не може, бо слава її сягає до самого неба, мов царя безпорочного. (О, XIX, 107—110). І справді, хоть Пенельопа не володіла царством, то її мисли, ділання і стремління були величні, царські.

Андромаха

Подібно, як Пенельопа є і Андромаха типом люблячої жінки і матери. Тільки що характер Пенельопи широко розмальований, Пенельопа мала много разів нагоду розвинути свою силу і виявити свої прикмети душі і серця, колиж на відворот Андромаху бачимо лиш три рази і то коротко, та про те все хоч образ її замкнений в невеличкі рамці, увидатняє поет дві черти її характеру дуже виразисто.

Перший раз пізнаємо Андромаху як раз в день перед смертю її мужа, Гектора. Вийшла она в товаристві няньки, що несла малого сипка Астиянакса на руках, до брами скейскої, щоб побачити Гектора. Тут і стрітнв ю муж, що вертав з міста на поле борби. Нещасна жінка, котрої батька убив Ахіль, матір застрілила з луку Артеміда, а сім братів впали

рівнож жертвою війни, попадає в розпуку на гадку, що і Гектор, когрий для неї лишив ся всім, бо заступає і батька і матір і рідню, наражає ся на неминучу згубу. Она взиває его, щоб беріг своє жяте та не робив єї вдовою, а дитини сиротою. Бідолашна Андромаха забуває за своїм горем, що Гектор має ще иньший, сьвятійший обовязок до сповнення, як жити тільки для жінки і дитини, і радить, щоб не мішав ся до борби, а лишив ся з далека на мурі, бо коли він поляже, то для неї вже лучше також не жити. (I, VI, 407 ff).

Се може видатись еґоїстичним зі сторони Андромахи, може не гарне сьвітло кинути на ню, що для свого особистого щастя, жертвує навіть і доброю славою свого чоловіка. Колиб Гектор єї услухав, ставби ся посьміховиском троянських мужів і жінок, як сам се визнає. Але з другої сторони не можна так дуже дивуватись Андромасі. Поминувши се, що в певних хвилях чоловік самохіть стає еґоїстом, отже Андромаха прогрішилась, як звичайно, слаба людина, не можна брати їй за эле ще і зі згляду на єї обави що до будучности, яка ю очікувала, колиб Гектор погіб, а Троя ушала. Андромаха ставала тогди рабинєю побідника, не тільки она, але і єї сини. Що се болесна булаб роля, соромне понижене для Андромахи, се учуває і сам Гектор. Він вправді не міг іти за радою жінки, але гадка, що она по его смерти десь в далекім краю буде тяжко працювати на свого пана, та що єї пальцями показувати муть: „Глянь, се жінка Гектора“ — так заболіла его, що волить радше вмерти, як почути єї зойк в хвили, коли витязь буде ю упроваджувати з собою.

Андромаха признала слухність мужеві і пустила Гектора від себе, пустила на се, щоб на другий таки день оплакувати смерть чоловіка.

Ахіль убив Гектора, а убивши волочив тіло убитого за своїм боевим возом. Андромаха нічо ще о тім не знала. Спокійно сиділа в палаті і ткала для мужа одіж. Саме прикликала служницю, щоб приготвила теплу куніль для Гектора, коли почула з мурів крик і плач. Болючо стиснуло перечуте єї серце, побігла на мур і побачила, як коні Ахіля волочили по рівнині тіло єї Гектора. Нещасна зімліла і зойкнула лиш: „О, Гектор, я нещаслива!“ а ті три слова містять в собі неказаний біль, виражають цілу недолу вдовщиї, що з нелітним синком сидіти ме одинока дома. Течер не здалась вже ні на що дорога одіж

в скрини, котру любляча жінка придбала для свого чоловіка, бо Гектор не буде більше в ній ходити. Тепер може все кинути в огонь. (I, XXII, 476—510).

Колиж опісля тіло Гектора привезено в Трою, то Андромаха, тримаючи голову чоловіка в руках, голосить: „Несказану журбу заподіяв ти своїм родичам, а безграничну розпуку мені самій. Не подав ти мені з смертного ложа руки, не сказав ти мені пращального слова, о котрім би я день і ніч серед сліз думала“. (I, XXIV, 742).

Образ страждучої Андромахи був би неповний, єслиб ми її не представили і яко матери. Коли просить Гектора, щоби не наражав ся на небезпеченство, то не чинить се єдино для себе, але має на думці і свого сина, щоб го не робив сиротою, а зі слів Андромахи видно, що доля сироты, як в загалі сиріт, була незавидна. За прошенням хлібом буде мусів ходити по приятелях свого батька, та просити о одежинну. Знайде ся милосерне серце і наділить деколи біднятко якою дробиною, але буде і такий син богатих родичів, що відтуне від стола сироту, бо ту нема єго батька. В загалі очікують єго всякі прикрости в світі, котрі вдова не зможе від него відвернути. (I, XXII, 484).

Та, як сумна доля очікує сироту, чо все таки не є она так зла, доки хлопець жити ме при матери, та серед своїх людей. Далеко гірша ожидає єго тогди, колиби Троя упала, а він дістав ся в руки котрому з Ахайців. Сєго бідна вдова побоюєсь, а то тим більше, чо Гектор доки жив, не щадив нікого з них. Може стати ся, чо котрийсь з них, котрому Гектор убив брата, батька, або сина, возьме теперь малого Астиянакса за руку, та скине з високої вежі. Колиж ні, то попадєсь в рабство злого пана, і в ганьбі, та серед праці разом з матерню вік коротати ме. (I, XXIV, 742).

Ось так голосила Андромаха над своєю і свого сина недолею і треба признати, чо нещастє єї далеко більше як Пенельопи. Пенельопа не стратила цілком надії на поворот свого мужа. Все ждала і сподівала ся. Андромаха вже сєго не може, бо єї чоловік вже в гробі. Пенельопа могла вийти за муж і з часом забути за Одисея і бути щасливою і своєю панєю. Андромаха мусить по смерти Гектора побоювати ся, чо мури Трої впадуть і она дістанєсь в госпуду якогось мушчини рабинею. Пенельопи син вже шідріс, він вже сам починає собі

радити, Астиянакс, се ще мала дитина, котра конче потребує проводу і опіки. Пенельона дочекалає чоловіка, підчас коли доля Андрوماхи по здобутю Трої не могла бути пнйша, як рабство.

Г е ю а б а.

Переходимо тепер до пнйшої жєнщини, до Гекаби, на мою думку, найнещасливїйшої зі всїх. Се не тип люблячої жїнки, не Пенельона, що з тугою виглядає чоловіка, не Андрوماха, що потерпає о жите свого мужа. У неї жар любовний з лїтми вже притух, а місце єго заняло глибоке привязанє та приязнь для Прияма. Се жїнка вже старша, матїр многих синїв, щаслива подруга Прияма, володїтеля Лєсбоєу, Фригїї і Гелеспонту, невіста, що від сьвіта нїчо вже не жадає, а тїшить ся щастєм своїх синїв і внукїв.

Та на старости лїт, мїсто щоб спокїйно віку доживати, мусить она зазнати нещастє, мусить бачити, як вороги напали на Трою, та як в оборонї рїдного мїста оден єї син за другим голову покладає. Чиж може буги що болеснїйшого для матери, як смерть дорослих синїв соколїв, що їх своєю грудню кормила, піснию до сну вколисувала, ночий за ними не доспїляла, слєози проливала? А от Гекаба мусїла те пережити, ба судьба ще тяжше єї дїткнула! Ото надїйшов час, де мала сгратити і свого найулюбленїйшого сина, Гектора, котрий не тїлько був гордостию матери і батька, але котрого і цїлий нарїд мов бога почитав, бо се був герой, що віднирав сьмїдо і успїшно напади ворогїв, зашитник мужїв і невіст Троянських. (I, XXII, 430—436).

І ось сєй син має за хвилью згинути. Мати стоячи на мури бачить, як жорстокий Ахїль гонить прямо на Гектора, щоб пїмстити смерть Патрокля. Всї, що на се дивили ся, задрожали. Старий Приям, батько, молить сина, щоб вертав до мїста, бо коли він згине, то упаде Троя, а всї другї сини і доньки пїдуть в неволю, або понесуть смерть, а він сам, старий чоловік, може стати жиром псїв. Однак Гектор не слухає, бо боги призначили му загладу. В сїй рїшучїй хвили мати розпинає одїне і заклинає сина на грудь, котрою го кормила, щоб спасав, поки час, жите.

— „Божевільний! — кличе она до сина — коли Ахіл тебе убіє, ніколи не оплачу я тебе лежачого на смертній постелі, ти лігоросте мого лона“ (I, XXII, 82—90).

Даремні мольби: Гектор не дав ся змигчити і паложив головою. Слідую відтак так жестока сцена, що серце чужого чоловіка, не тільки матери, до глибини зворушити може. Ахіл не вдоводив ся самою смертю ворога. Їго тверде серце не змигчилось на вид неживого неприятеля у єго стіи лежачого. Він заблаг метитись на нїм і по смерти: привязує мертве тіло до воза і волочить по майдані.

На сей вид всі, що були на мурі, підняли страшний зойк. Батько Приям в безмежній болізни хотїв вибічи до Ахіля, може на єго просьби, просьби старця, видаєть му сина. А мати? Она рвала волосє і мовчала (I, XXII, 406). Біль єї був так великий, що слова промовити не могла. Мов той камінь стояла она і гляділа на осоромлюванє своєї дитини. Чи могло бути щось для матери болеснійшого над сей вид?

Як Ніоба по страті своїх діттих замінила ся в камінь, так і нещасна Гекаба стояла неподвижно, а біль звялив так серце і стиснув горло, що слово не могло добутиь. Сей нїмий біль вимовнійший від слів!

— „О, сину, і по щож менї бідній жити — кличе она по якімсь часі — коли ти згинув“ (I, XXII, 431—432).

І справді, Гекаба наче не живє, хотяй не вмерла фізично. Як хтось, хто з нещастєм борє ся, не в силі вже дальше ставити злидням чола, стає ся в кінци байдужним, так і Гекабу зломив сей послїдний удар. Піддає ся недоли, тратить надїю і стаєсь рівнодушною. Се показуєсь з єї слів висказаних до Прияма. На вість, що Приям вибирає ся до ворожого табору, до Ахіля, щоб вкунити тіло Гектора, Гекаба зовсім, як здавалоб ся, не радує ся. Її не ходить вже о Гектора. Він вже погіб. А що пси тіло єго будуть жерти, се вже так призначила судьба єму від уродження. В Гекабі будить ся патомість обава о чоловіка, котрого називає нерозумним і викидає єму желїзне серце в грудях, що паражаєсь на згубу. Жостокій, кровожадний Ахіл не буде мати милосердя над старцем, коли го побачить у себе. Встанє, коли родичі сина будуть оплакувати дома. Але як каганець, що потухає, бліснеє нараз ясною полемією перед загасненєм, так і в Гекабі при згадї о Ахілю заграда кров живїйше. Гнів і ненависть бухнули у неї, а з уст

вї дав ся чути проклїн: „Ох, кобим дістала серце Ахіля, щоб го зубами пороздирати!“

Наконець боги потїшили нещасливу матїр, о скїлько — розумїє ся — се можна потїхою назвати. Приям привозить тїло сина в Трою, а Гекаба знаходить розраду в сїм, що Гектор лежить свїжий, не з'огиджений і безображений, як сего сподївати належало ся. Спочиває на марах таким, як би го лише легка стрїла Аполльона досягла. (I, XXIV, 756—759). Характерна дуже черта для материньского серця! Кождий пильний плакав би над смертю сина, проклинав би ворога, взивав би пїмсти богів на убийцю. Гекаба сего не чинить. Она погодилась з доконаним чином, поховала глибоко біль в серці, а хоть тихо слези проливає, то тїшить ся, що Гектор, вї снї, і по смерти хороший. Чисто материньска черта.

О скїлькож більша любов Гекаби, як Андромахи! Обї оплакують смерть Гектора. Тїлькож Андромаха плаче тому, що лишавсь вдовою, боїть ся будучности, плаче бїльше над собою. Гекаба оплакує сина задля него самого, без домішки еґоїстичних цїлій.

Але се тїлько може мати!

Г е л е н а.

Приступаємо тепер до характеристики жєнщини, що спровадила нещасну війну мїж Ахайцями і Троянцями і була причиною моря слїз і крови по обох воюючих сторонах. Гелєна — се вже не тип жїнки, ні матери. Се лиш хороша жєнщина, котрої краса збуджує пристрасть у мужчин. Гелєна — се пережиток тих давних часїв, коли то молодцї поривали дївчата на жїнки для себе.

Була она донькою бога Зевеса і Лєди а сестрою Кастора і Полюкса і уходила за найкрасшу жєнщину в свїті. Ще дївчатем шїрвав вї був Тезей. Опїсля виїшла она за муж за Менелєя, брата Агамемнона. В часї неприємности Менелєя прибув до Спарти в посольствї Александр, син Прияма, а побачивши Гелєну, зрозумїв, що, коли Афродита обїцяла му найгарнїйшу жїнку, то жадної другої не мала на думцї, як Гелєну. Лєсними словами довїв вї до сего, що не дуже противила

ся, коли відтак напав на палату Менеляя, забрав скарби, а її увів з собою. Сей поганій вчинок дав причину до війни.

Але Гелена скоро пізнала похибку. Александер був вправді гарний собою і вродливий, так що в порівнянню з Менеляєм сей послідний багато тратив. Та за се Александер був трусом, чоловіком, що любив лише величати ся, а не чоловіком діла і відваги. Гелена не щадить му за се докорів.

Коли по повдинку з Менеляєм Александер утік у Трою, Гелена говорить му прямо в очи гірку правду.

— Ти вже з поля битви? О, щоби тебе був убив сильний муж, що був мені першим чоловіком! Ти похваляв ся перед тим, що ти сильніший від Менеляя. Йди і визви его в друге до борби! (I, III, 428—433).

Але, розумієсь, Александрови і не снить ся не то що виходити до борби з Менеляєм, але в загалі бороти ся з котрим небудь з Ахайців. Волів сидіти дома при жінці, як з другими кров проливати. Се соромить Гелену, і коли не може нічого лайкою зділати, так ласкавими словами наклонює Александра до участі в борбі (I, VI, 337). Навіть сам Гектор просить Гелену, щоби заохочувала свого чоловіка та вляла му в серце відвагу (Ibidm, 364).

Повятно, що з таким чоловіком Гелена не могла чути ся щасливою. Она сгратила для него поважане, а в її серци вринав теперь мимоволі образ першого чоловіка. Менеляя, хоть не красивий як Александер, та за се герой.

Сидить Гелена в комнаті і ткає одіж, на котрій зручно представляє борби Троянців і Ахайців, що ізза неї ведуть ся. Надходить богиня Іріс і звіщає їй, що між Менеляєм і Александром повдинок. Хто поборе, той її забере. На сю вість учуває Гелена в своїм серци солодку тугу за Менеляєм, рідним містом і приятелями (I, III, 139—140), і коли виходить на мур, щоб придивити ся боєви, то певно бажаня її не по стороні Александра а Менеляя. Любов її до Менеляя ще виразнійше оказує ся по повдинку. В часі борби з Менеляєм Александер скрив ся, а коли прибув до Трої, то Афродита, що го спасла від неминучої смерги, прийнявши на себе подобу старої служниці, удала ся до Гелени, щоби вергала ся у свою палату, бо там очікує на ню Александер. Хотяй Гелена пізнала, що се богиня до неї говорить, то все таки не могла здержати ся від терпких слів.

— „Жостока! — кличе она до богині, — По щож ти хочеш мене знов отуманити? Тому що Менелай побідив Александра і хоче мене забрати до свого дому, ти скрадаєшся до мене підступно? Сиди собі все з ним, не вертайся вже ніколи більше до Олімпу, не відступай го в смутку, а може він тебе возьме за жінку, або своєю рабинєю учинить. Не піду вже більше до него красити му ложе, бо висміялиб мене всі Троянки“ (I, III, 399—412).

І Гелена булаб додержала слова, колиб гнів і погроза богині не змусила її до послуху.

Іншим разом Одисей, позбивавши собі тіло і одягнувшись в драгу свитину, явився в Трої, щоб розвідатись, про що треба, у неприятеля. З Троянців ніхто го не пізнав, тільки Гелена. Але она его не зрадила. Противно, обмила его і наділила одежною. Одисей відгук на відходнім убив кілька десятків Троян.

— Гірко ридали удови — оповідає се сама Гелена Телемахови,

. . . а в мене затьохкало серце

З радощів, бо вже воно забажало вернутись до дому;

Стала для мене важкою біда, що мені Афродита

Дала, як в Трою мене привела з дорогої вітчизни,

Де я покинула все: і палати й дочку свою рідну

Тай чоловіка хисткого, розумного й гарного видом.

(O, IV, 235—264).

Пізнавши свою похибку Гелена боліє над своїм поступком, чує грижу совісти, що через ню для ся кров, і обкидає себе найтяжшими докорами і лайками.

— „Кобим була радше вмерла, заким я пішла за твоїм сном“ — говорить она до Прияма, коли він зажадав від неї, щоб му назвала мужів ахайських (I, III, 173—174). Тими самими словами відзиваєсь она і над тілом Гектора, коли прийшлось оплакувати его смерть (I, XXIV. 764).

Не щадить она себе і в хвили, коли Гектор лає Александра за его трусливість. Тоди она називає себе „плюгавою і приносячою недолю“ жєнщиною і висказує з щирого серця бажанє, щоби в дни її уродження „вітер був єї уніє в пусті гори, або вкинув в филі шумячого моря“, щоби там і згинула заким мало все то стати ся (I, VI, 345—347).

І при иньших случаях називає себе то „безстидницею“, то „сукою“, а коли при вичислюваню Приямови ахайських мужів не побачила своїх братів, то в її душі повстав здогад, що они може нарочно не прибули, „бо відстрашила їх ганьба“, яка на ній тяжить (I, III, 242).

Колиж Гелена соромить ся свого простунку і боліє над ним, колиж отверто визнає свою вину і дає себе, то і Троянці не жаліли єї і то не лише чужі, але і родина єї мужа.

Видно се із слів Гелени. Коли Гекаба і Андромаха заводили над мертвим Гектором, то і Гелена висказує свій жаль над погибшим, а висказує тому, що він оден, не вчисляючи в се Прияма, був для неї приязний і ласкавий і боронив єї від гніву братів а навіть матери Гекаби.

— „З тобою оплакую і себе, нещасна — заводить Гелена, — бо ніхто другий в широкій Трої не є теперь моїм приятелем і потішителем; всі відвертають ся від мене з огидою“ (I, XXIV, 772—775).

Се і не дивниця, коли возьмемо на увагу, що Троянці мусіли із за неї терпіти, хоть она і не була безпосередною причиною нещастя.

Виравді Гелена каже, що всі відвертають ся від неї, та бачимо однак, що мала і оборонців. Так старці троянські, мужі поважні і мудрі в радї, побачивши Гелену, не чують гніву в серци своїм. Они не дивують ся, що Троянці і Ахайці зносять для неї тільки бід, бо она красою своєю богини рівняєсь. Хоть правда, таки зараз і додають, що таки лїнше булоби, щоб забралаєь від них. (I, III, 156—160).

Старий Приям, хоть і Ахайці синів му повбивали, не називає Гелену інакше як „моя донечка“, є для неї мов другий отець і всю вину звальє на богів.

— *Ти не винна а винні боги*, (I, III, 164) — говорить до неї, а з сих слів як і зі злів старців видно, що над нею милосердили ся, бо хоть она і була винна, то знов і заслугувала на оправданє, бо долею людскою боги кермують. Що до Гелени, то ту передовсім Афродита поносить вину.

Відтак стрічаємо ся з Геленою вже в Одисей. Она назад в Спарті, оиять є жінкою Менелая і живе в почеств. Стрічаємо ся з нею в хвили, коли Телемах прибув до Менелая, щоб дізнати ся де що про Одисея. Она, видом і станом на богицю похожа, виходить з високих, пахучих покоїв до салї муж-

чин і бере живу участь в розмові. Серед розмови о Одисею заплакав Телемах, а на вид его сліз жаль огорнув також Менелія і Гелену. Тогди Гелена, щоб Телемаха потішити, додала до вина зілля такого, що як хто вип'є, то всяке горе забуде і буде цілий день веселий, нехайби і батько і мати его померли (О, IV, 230—225). а дальше почала му розповідати про діла Одисея під Троєю і его хитрощі.

При працянню Телемаха виняла Гелена зі скрині дорогу одіж, мудро вишивану, працю власних рук, і дала єї гостеві кажучи :

*Сеж і від мене тобі подарунок, дитя моє миле,
Пам'ять Єленених рук ; нехай вдягне его твоя краля
Люба в годину весіля бажаного, ставши до шлюбу ;
А до тієї пори хай лежить він у матері в скрині.*

(О, XV, 125—129).

Відтак на самім від'їзді потішила тим Телемаха, що предсказала му поворот батька до Ітаки:

*Як от орел сей, з гори налетівши, вхопив отсю гуску
З двору, де бідна кохалась, де в неї кубелце і дітки ;
Так Одисей, поблукавши в чужинї і бід натерпівшись,
Вернетъ ся знов до господи й скарає злодїїв...*

(О, XV, 174 - 177).

Слова ті, як каже, вложили їй самі боги в душу, отже они на певно збудуть ся.

Відтак вже більше не стрічаємо ся з сею женщиною. Для характеристики єї вже більше і не треба навіть. Як в Іліяді бачимо єї винною, але за се і мученою докорами совісти, так в Одисеї она вже віднокутувала свій гріх і веде тихе родинне житє при боці мужа на лад других ахайських жінок. По правді она прогрішилась своєю красою ; впрочім се жертва похотий мушин.

А р е т а.

Як Пенельона приміром є типом вірної жінки, Гекаба типом матери, так Арета, жінка Алькіноя, володїтеля Феакїйців, є типом господинї, панї дому. Що більше, поєг малюючи Арету украшає єї ще більшими прикметами, дає їй такі черти, що

відрізняють її від всіх жінок, які представив доси. Тількиж що до сего послідного малюнку, то тут видпа є певна суперечність. Поет оновідає що иньше, а що иньше діла Арети показують.

Навзика, її донька, радить Одисевви, щоб звернув ся наперед до матери, коли хоче, щоб его просьбу вислухали Феакійці:

*Як що ласкаво она тебе прийме й буде прихильна,
Мати меш певну надію — і рідних своїх привитати
І у пам'яті високі та в рідную землю вернутись.*

(О, VI, 313—315).

Те саме говорить в коротці потім і Алена до Одисея, ба вще сильнійше підносить прикмети Арети:

*Люди усї позирають на ню, мов на Бога якого,
Як она часом проходить по городу та заговорить,
А що розумна та добра, то вже і сказати не можна:
Часто она добрим серцем мирить і самих чоловіків.*

(О, VII, 71—75).

З сих слів видно, як великий вплив і поважанє мала Арета у феакійського люду і у мужа, бо Алькіною шанує жінку так, як ніхто другий (О, VII, 67). Та на жаль чуємо се лише, а не видимо того, щоб Арета користувала ся сим впливом.

Одисей прийшов в палати Алькіноя і зробив, як му радили Навзика і Алена. Поминув Алькіноя і старших феакійських мужів, а обняв коліна Арети. Арета не відповіла нічо на просьбу Одисея. Не говорила і тогди, як Одисей сів у попіл. Але не тільки она. Всі мовчки сиділи, мов „води в рот набрали“, і аж згодом доперва обізвав ся старий лицар, Ехен, з докором до Алькіноя, що позваляє гостеви в попелі сидіти. (О, VII. 159—160).

Значить Одисей не понав на слід, бо інакше Ехен був би звернув ся з докором до Арети. Видно ту суперечність, котру хiba пізнійшим додаткам і перемінам треба приписати.

За теж є Арета запонадлива господиня. Коли Навзика зі сходом бучнотронної зірничі встала і пішла до палати, щоб родичам свій сон розказати, то застала вже матір за роботою. Давно перед тим вже встала і з своїми служницями сиділа біля кобиці та червону вовну сукала. (О, VI, 52—54). Опісля, коли Навзика сідала на віз, щоб поїхати на ріку з білем, мати пильнує, щоб донька не зголодніла і вкладає власноручно у

кошик всілякої їжі, наливає у козиний міх вина, та в золотий пудерок наливає пахучого олію, щоб Павзика скупавшись ним намастилась. (О, VI, 75—79).

Яко добра господиня Арета сейчас пізнає на Одисею свою одіж. Сеж і не дивниця, бо она сама виткала її на варстаті. (О, VII, 235). Але поки що нічо не говорить. Дочерва, коли гості порозходились, Арета єго питаєєь, з відки взяв єю одежу.

Відтак входить она в ролю господині і щиро займаєєь Одисеем. Своім покоївкам каже застелити для Одисея мягку постіль (О, VII, 336), а на другий день приносить Одисееви власноручно скринку, щоб мав де дари, одержані від Феакійців, поскладати. Але від себе також дала му чистий хитон і прехороший жунан. Поскладавши всі гостинні в скринку, дала добру раду Одисееви, а іменно, щоб скринку добре замкнув, бо в дорозі моглоби що пропасти, коли зморений сном засне. (О, VIII, 438—445).

Сей рис єї характеру свідчить о єї господарчім змислі і обережности і Одисей не міг нічо лучшого зробити, як сейчас послухати єї доброї ради.

Але Арета не тільки сама дає гостеві дорогі гостинні, она взиває ще і иньших Феаків, щоб зложили чужинцеві дари, бо він не тільки єї гість, але і кожного з них. (О, XI, 338—340).

Се візване находить послух у феакійських мужів, бо оно не противне їх думкам і бажаням, бо Одисей уняв їх оповіданем своїх пригод. Они видять перед собою героя, що брав уділ в погубній війні, а котрого слава до високого неба сягає. Для того то цариця виняла їм з душі охоту обдарити гостинцями, тим більше, що „з ласки богів по коморах та скринях добра є багато“. (О, VI, 341).

Тому то і Одисей чує в серци вдячність для Арети за єї старанє, а так, як за своїм прибутєм звернув ся насаменред до Арети, так коли відїжджав, звернув ся до неї наостаток з пращальними словами. Подаючи їй дводонну чарку з вином висказує свої бажаня :

*Ну будь здорова, царице, й шаслива весь вік свій аж доки
Старість і смерть, немилуча доля людий, не настигнуть.
Я відїжджаю; втішай ся по вік в своїм домі гостливім*

І діточками і челяддю й добрим царом Алькіноем.
(О, XIII, 59—62).

По так сердечнім працянню удав ся Одисей до човна, що єго мало вкінци до бажаної ціли завезти, але Арета в гостинности не спочала. Післала за Одисеем три служницї. Одну з новою дорогою одежію і з чистим хитоном — отже новий дар для Одисея, — друга несла скринку з попередними дарунками, а трета двигала вино і харчі на дорогу. (О, VIII, 66—69).

Так обдарований Одисей вступив на човно і поплив з вдячністю в серци і з милим спомином о Аретї, котра дбала о єго вигоди в своїм домі і дала му докази своєї гостинности. Одисей поїхав, а Арета лишила ся в своїм домі, щоб дальше в своїм крузі неввинно ділати. Зі всіх жінок Арета найвиразнійше представлена яко господня і панї дому і о ній можна би з німецьким поетом сказати:

Und drinnen waltet
Die züchtige Hausfrau,
Die Mutter der Kinder,
Und herrschet weise
Im häuslichen Kreise
Und lehret die Mädchen
Und wehret den Knaben
Und reget ohn' Ende
Die fleissigen Hände...

(Schiller, das Glockenlied).

Так перейшлисьмо в коротці характеристику жєнщини у Гомера. Коли порівнаємо жєнщини в Іліїді з жєнщинами в Одисейї, то побачимо між ними ріжницю. В Іліїді описує поет війну між Троянцями і Ахайцями. Брязкіг оружа і борби, кров і смерть виновняють цілу поему. Серед тих бурливих часів живе жєнщина, а так як она не є самостійна, єї судьба злучена тісно з судьбою мужчини, то в Іліїді подибуємо жєнщини лише в смутку і в слезах. І не дивниця, бо то син, то муж, то батько бореть ся з ворогом, а мати, жінка, чи донька дрожать зі страху на згадку о небезпечєнствї дорогої їм особи. Доказом сєго Гекаба і Андромаха.

Інші відносини, сцени і образи видимо в Одисеї. В оповіданню пригод Одисея подає автор рівночасно образки з домашнього життя-буття Греків. Не дикий крик війни, не стони і зойки доходять до наших ушей, але нашу душу нестить звук музики та спів співаків, що наче легкий легіт зефіру мускає, промовляє до серця і запрошує до участі в домашнім, мирнім життю. І бачимо гарні образки з домашнього життя, солодку гармонію між членами родини, батьківські турботи, любов суружу, дитинячий послух і т. п. Женицини ту не плачуть. Вони втішають ся життям і розвивають свої прикмети. Вправді бачимо Пенелопу в слезах, але то тільки так довго, доки Одисей не вернув. По повороті мужа вона так щаслива, як Арета, Гелена і Навзика.

Приступаємо тепер до другої частини праці, а іменно до представлення становиска женщин. Розуміє ся, будемо говорити о женщинах за часів Гомера, бо положенє їх в часах героїчних а історичних ріжнить ся між собою. У Гомера займає женщина о много почеснійше становиско, чим пізнійше. Ту стоїть майже на рівні з своїм мужєм, підчас коли опісля уважає ся майже невільницею.

Заким однак приступимо до властивої темц, то мусимо перед тим кілька слів загально сказати, се є представити, який ідеал витворили собі Греки о своїх женщинах.

Отже що перодовсім потягало Грека, то зміслова поява жінки або єї краса.¹⁾ Грек не утомило величає і підносить то зріст і поставу, то стан, то сгрукієть женщины і повидумував много назв на означенє краси тіла (I, I, 115, 143; II, 689; III, 328; O, I, 86; VI, 101; VII, 233; XVIII, 248), а Ахай і Старта називають ся землями гарних женщин.

Краса Навзики так уняла Одисея, що він говорить до неї²

*Тричі блаженні у тебе отець і шановная мати,
Тричі блаженні і брати твої: дуже десь, мабуть, їх серце
Завше утіхи та радощів повне таки через тебе,
Як вони бачуть, що йде у танок така гарна квітка.
А од усіх найщасливійший долею буде своєю
Той, хто тебе у свій дім поведе та з богатим посагом*
(O, VI, 155—165).

При характеристці Пенельопи було вже сказане, що жених на вид гарної жінки цілим тілом дрожали, а Евриммах заявив, що коли би всі Ахайці єї побачили, то в двоє стілько женихів убігалоб ся о єї руку.

---

¹⁾ Ludwig Blume. Das Ideal des Helden und des Weibes bei Homer mit Rücksicht auf das deutsche Altertum. Wien, 1874. стр. 43.

Краса Пенельони навіть Телемахови, синові, лежить на серці. Відїжджаючи до Нестора і Менелая, щоб щось о судьбі свого батька довідатись, Телемах нарочком не згадує о тім нічо своїй матері. Знав бо, що Пенельона буде журитись а він бояв ся,

Щоб побиваючись білого личка свого не зявила

(О, XIX 263—264).

Так само і Одисей. Серед розмови з своєю жінкою просить Пенельону, щоб не перестала плакати, бо годі вже далше

. . . губити красу свою, годі вляти

Й серце риданєм . . . . . (О, XIX 263—264).

Як дуже Греки цїнили красу, видно зі слів троянських старців. Гелена много їм зла спричинила, а однак они не нарікають на ню. Противно, після їх думки не можна гашити Троянців і Ахайців, що борють ся за Гелену, бо єї краса гідна сего, щобн тільки кровн пролити. (I, IV, 156—158).

Але що замітне, то довготривалість краси у жєнщин. Менелай, як здає ся, довгий вже час був жєнатий, перед тим як Александєр пірвав Гелену, літа минули, поки Ахайці зібрани ся на війну, десять літ тягнула ся облога: а все єще Гелена така гарна, що старці величають єї красу. Ба, ще більше. Гелена в десять літ, як по здобутю Трої вернула до вітчизни, не потеряла нічо з своєї краси і єї рівняють з Артемідою. (О, IV, 121). Як у Гелєни так само і у Пенельони довго трєває краса. Двайцять літ як Одисея нема, дваїцять літ як Пенельона в слєзах і печали, а мимо того она рівнож гарна, як богиня Артеміда або Афродита, і цїла товна жєнєхїв облягає єї, між нїьшими і задля краси. Бухгольц толкує се кождочасовим понятєм краси, котре передовсїм обїймало правильні і сильні форми тіла¹⁾, хотяї менї здає ся, що се є licentia poetica чи також пересада. Можливо однак, що поєт, представляючи тип Гелєни чи Пенельони, умисне називає їх так красними: Гелєну, щоб оправдати єї пірване і війну за ню, а Пенельону, щоб оправдати товпу жєнєхїв, що єї облягає. При тім жєнєщина обдарована так щедро духовними прикметами мусєть вже тим самим лучити і не менше важну прикмету в понятю Греків се є: красу. Та кромє тілесної краси Греки цїнили в жєнєщинї ще нїьші прикмети як розум, розвагу та хитрієть, а пере-

¹⁾ E. Buchholz. Die Homerischen Realien, стр. 125.

довеїм біглисть в жіночих роботах. Агамемнон цїнить Хрїзеїду више, чим саму Клітемнестру, бо она не уступає їй ні образо-ванєм, ні ростом, ні розумом ні в жіночих роботах (I, I, 115). Дочкам Пандара Гера надала ум і красу, а Атена навчила їх гарних ручних робіт (O, XX, 71). Для перепрошеня Ахіля дає Агамемнон єму в дарі між иньшими дарами і сїм жєнщини з Лєсбєсу і підносить яко їх вартість не лише їх красу, але і знанє жіночих робіт (I, IX, 128). Антипой величає Пенельону за се, що Атена надїлила єї розумом та що Пенельона дотепна до усякої роботи (O, II, 116—118). Звісна є хитрість Пенельони з жєнщинами, а о тїм які она робила роботи, згадано рївнож вже више. Також о Гелєні згадує Гомер, що вишивала на одежнї сцени битв між Ахайцями і Троянцями (I, III, 125). Арєта переважєше розумом мужів і рїшає навїть спори між ними, а Гелєна предсказує будучність (O, VII, 73; XV, 170).

З оружем грецка жєнщина немає нїчо до дїла. Характеристичні суть в сїм зглядї слова Телемаха до матери, що лук, то
„рїч не жіноча, але чоловіча“ (O, XX, 352).

Грецинка не уоружує мужчини до борби, як примїром робила се давна Германка, але розбирала лише повертаючого, з борби лицара. Знаємо се зі слів самого Зєвєса. Коли Зєвєс на вид Гєктора в зброї Ахіля, забранїй по убитїм Патроклю, згадав про єго близьку смерть, постановив в нагороду сєго дати єму побїду над Ахайцями, бо Гєктор вже бїльше не верне з поля битви а Андрємаха не здїйме з него оружа (I, XVII, 207—208). Впрочїм любить грецка жєнщина хоробрїсть. Як знаємо, Гелєна лав Александрє за єго трусливїсть а чує потайний потяг до хороброго Гєктора (I, VI, 343; XXIV, 760). Одисей каже, що він взяв жїнку з найбогатшого роду і що здобув собї єї чеснотою і тим, що не був трусом у вїйні. (O, XIV, 211—213). Є се чисто по жіночому, коли Гелєна заохочує лїнивого Александрє до борбї, а Андрємаха благає хороброго Гєктора, щобї щадив жїте. Відтак Троянки виходять на мури і приглядають ся борбї. (I, VI, 372, 386). Хоробрїсть і краса стоять до себе в взаємнїх, а і у Греків має приновленє засада: найхоробрїйшому найкрасш¹⁾.

¹⁾ Ludwig Blume. Das Ideal des Helden und des Weibes bei Homer mit Rücksicht auf das deutsche Altertum, стр. 45.

По сих загальних увагах приступаємо тепер до властивої теми, а іменно хочемо показати, як жилося жєнщині, коли була дівчиною в домі своїх родичів, відтак коли виїшла за муж і коли, так як Пенельопа, остала сама без мужа з малими дїтьми, отже представити положєне дівчини-відданиці, жївки і матери.

ДІВЧИНА.

Круг ділання дівчини був обмежений. Під дозором матери вправляла ся в жіночих роботах. помагала служницям, прала біле і взагалі цілий час перебування в домі родичів сходяв їй на праці і невинних розривках. Передовсім звертали Греки увагу на харнієть дівчини, що показуєть зі слів Атени до Павзики :

*На що тебе, Павзикає, такую недбалу нехлюю,
Мати на світ породила? Не дбаєш ти овсім за пиші
Сукні: лежать вони брудні, не миті; а от і весїля
Вяє не далеко, коли і сама чепурно з'одягнуть ся
Мусиш, і дати вдягнутись своїм поїжжєсанам: одєжя
Добра почету дає, тай і родителям радієть від того.*

(О, IV, 25 - 30).

Дбати отже про чисте біле належало передовсім, здаєсь, до доньки, бо чиста і чепурна одєжа свїдчила о замисловано до праці і господарности будучої господинї. Тому то і Павзика послухала покванно слів богинї.

Призначенєм дівчини є вийти за муж а в сїй так важній змїні житя дівчина не все мала вільний вибір. Виравді читаємо, що подїбно, як у нас під вербою, так давнїйше під дубом або скалою проводили молодята час на любїй розмовї (I, XXII, 127), що вказувалоб на обоїльну склонїєть і попередне порозумїєне молодят; виравді Алькіной говорить до Тєлємаха, щоб наказав вийти за муж матери за того, „хто їй по серцю“, але з другої сторони маємо докази, що батьки розпоряджали рукою доньки без питаня єї о згоду. Здаєсь рішали тут нїьші зглядн як богацтво, хорошиї рїд і нїьші прикмети стараючого ся, як впрочїм дїє ся ще і тепер нераз.

Алькіной безпосередно по словах, „хто їй по серцю“ додає і „її пап-отцеві“, що значить, що Пенельона, хотяй вже давно замужна жінка, не могла зовсім сама розпоряджати собою. Знаємо дальше, що Пенельопі з поміж женихів подобав ся найлучше Амфіном за для краснорічivosti і доброго серця, та отець і брата напирали на ню, щоб вийшла за Евримаха, бо він з поміж женихів найбогатші дає дарунки. (O, XV, 16—18).

Агамемнон предкладає Ахілеви, щоби з его трох доньок вибрав собі за жінку, котру сам схоче, а він ему дасть зовсім за дармо без подарунку весільного. (I, IX, 144—148). Алькіной но питаючи ся цілком Навзика хоче єї віддати за Одисея (O, VII, 311—315), а і сама Навзика, о чім вже висше згадано, каже, що осудилаб таку дівчину, що против волі родичів сталаб водити ся з парубком перше, чим стане з ним до сльубу (O, VI, 286—289). Значить ся дівчина не може сама собою розпоряджати, бо она не повнолітна, а залежить від волі родичів. З другої сторони знов та сама Навзика поступає в виборі жениха після своєї впадобн, бо

з тих парубків феакійских заможних,

Що присилались до неї, щоб свататись, раз-в-раз глузувала
(O, VI, 283—285).

Молодець, котрий хоче оженити ся, купує прямо собі дівчину. Чулисьмо вже, що Агамемнон дає Ахілеви одну з своїх доньок за дармо. Значить ся, кождий иньший мусів би заплатити, а тільки в сїм случаю, щоб Ахіля перепросити, робить ему таку честь. Іфідам, син Ангенора, що згинув з руки Агамемнона, заплатив за свою жінку сто волів а мав ще додати тисяч кіз і овець (I, XI, 244—245). Гектор дав за Андромаху рівнож безчисленні дари (I, XXII, 472). Гефайст заплатив Зевесови за Афродиту також богатій посаг (O, VIII, 319), а о тим що Евримах давав найбільший окун за Пенельопу, рівнож вже згадано.

Примірів купна дівчат моглибсьмо навести ще більше, але думаю, що і сих буде досить. Тепер хочу вказати на се, що молодець не все купував собі дівчину. Він добував єї і не маєтком, але своїми заслугами та хоробрими ділами. Між иньшими Одисей оповідає, що дістав жінку своїми чеснотами і хоробростию, о чім було висше. Нелей, володїтель Цяльосу, мав дочку Перо, що була „всему сьвіту на диво“. Сватали єї усі сусїди, але Нелей постановив єї тільки за того видати, хто

прожсене з Філаки

Силою широколобих Іфікла биків круторогих.

(О, XI, 289—290).

Отрионей, славний лицар по стороні Троянців, старав ся о руку Касандри, найкрасшої дочки Прияма, також без подарунків, але за се обіцяв він доконати великого діла а іменно прогнаги з під Трої Ахайців. Однак его убив Ідомоней а до лежачого противника промовив, що і Ахайці булиб му подібну нагороду дали, се є булиб му прирекли найгарнійшу з доньок Агамемнона, колиб він їм був поміг Трою знищити (I, XIII, 365 - 380)

Розуміє ся, що ціна купна не була однакова. Чим славнійший рід дівчини, чим она красша, тим більший окуп давано. Нелей приміром, що закохав ся в вроду гарної Хльориди, дав за ню віна аж „тисячу тисяч“. (О, XI, 283).

Коли відтак подруже з якої небудь причини розвязало ся, то муж жадав звороту купна від батька жінки, о чім дізнаємось зі слів Гефайста, що домагав ся від Зевеса звороту понесених видатків за Афродиту (О, VIII, 318).

Цінійше вже не тільки молодець платив за дівчину. Батько дівчини зі своєї сторони давав дощі віно. Агамемнон обіцяє вивінувати доньку богатше, як хто коли небудь вивінував свої діти. (I, IX, 147—148). Алена радить Телемахови, щоб не боронив матери вертати в дім свого вігця, а

там їй к весілю

Нишко-богате згуюють приданне і все, що даєть ся

Любій дочці, спорядять, як дочку вирясають хозяйску.

(О, I, 275 - 270).¹⁾

Коли Одисей величав красу Навзики, то при словах, що найщасливійший буде той, хто поведе таку кралю у свій дім яко жінку, не забув додати і „з богатим посагом“ (О, VI, 159), що єввідчить, що Греки прикладали до віна велику вагу.

Коли вже молодець, що уподобав собі дівчину, одержав призволене від єї родичів женити ся, наступало весіле, котрому поет прикладає епітет, „бажане“. Весіле відбувало ся звичайно в домі родичів молодої. Поет подає опис его в двох місцях, іменно зображене оно є на щиті Ахіля, а відтак читаємо опис весіля, яке відбуло ся в домі Менелая. На щиті Ахіля так оно представлене. Молода опускає дім батька і їде до дому моло-

¹⁾ Порівнай ще О, II, 53 і 196.

дого. Похід двигався при світлі смолоскипів і серед весільного співу. Молодці танцюють при звуках флету, а куди похід посуває, виглядають жінки цікаво з поза дверні домів і з подивом глядять на молоду пару (I. XVIII, 491—496).

Менелай справляв у себе дома подвійне весілля. Віддавав іменню дочку за сина Ахілевого, котру засватав за него ще під Троєю, (отсе новий доказ, що не оглядано ся на волю доньок) і женив сина, Метанпта. Бенкет, якні Менелай з того приводу виправив, був „миру на славу“. В бенкеті брала участь ціла рідня і сусіди, а щоб бенкет більше ще звеличати, то богорівний кобзар вигравав на мережаній кобзі а двох людей танцювало під звуки музики. Відтак вирядив Менелай дочку у мірмідоньєку столицю „на возах та з посагом“. (O, IV, 1—18). Зовсім так, як у нас, бо і у нас весільна пісня каже :

*Хвалила ся княгиня,
Же дарів повна скриня.
Підіте, принесіте,
Нас бояр прикрасіте.*

(Головацкій, III, 2, стр. 280).

або друга подібна їй :

*Далисьте нам дівку,
Дайтеж нам і постілку :
Сім подушок з комори,
Чотири воли з обори.*

(Ibidm, стр. 240).

Так співвають у нас, коли молода збираєсь в дім молодого А так, як в першій пісні бачимо, що молода стріить бояр, так і за Гомера подібного щось діяло ся. Коли Атена поприкала Навзику за брудне білє, то тому, що і сама не буде мати в що вдягнутись чисто та — о що нам ту передовсім ходить — не буде мати в що датись вдягнути тим, що єї відпроваджувати муть до дому молодого. (O, VI, 29). Отже молода робила весільні подарунки „своїм поїзжанам“ або по нашому боярам, а правдоподібно одержувала знов дари від молодого, на що, здавсь, вказувати то місце в Однесі, де Гелена дає Тельмахови на намятку дорогу одежу, щоб заховав єї для своєї судженої до дня слюбю. (O, XV, 125—127).²⁾

¹⁾ Ноп. Weissenborn Edmund. Leben und Sitte bei Homer Leipzig 1891 стр. 37.

Дівчина за часів Гомера не жие в строгім відосібненю. Противно, она має свободу і не вяже ся присутностию молодців. Малнсьмо вже вписе примір на Навзці. Она поїхала сама з товаришками на ріку прати біле а по скінченім праню забавляла ся враз з ними без примусу і свободно. Дальше дівчина бере участь в часі складання жертв а в часі винозборів стрічаємо дівчата на поли разом з мужчинами, де по скінченій праці так парубки як і дівчата спільно віддають ся забаві. На щиті Ахіля представив Гомер сцену повороту з роботи в сей спосіб, що молодці і дівчата серед радісного крику несли солодкий овоч в гарно плетених кошыках. Серединою ступав хлопець і з звінкої ліри добував солодкі тони і сьнівав звінким голосом. За докола другі танцювали. I, XVIII, 567—570).

На тім самім щиті представлений є ще спільний танець. Парубки і дівчата, узявшись під боки, танцюють. Одні і другі в гарній одежи. Крім того дівчата мають на голові хороні вінці, хлопцям звисають на срібних ремінях золоті кінжали. Численна товпа окружає танцюючих і придивляє ся весело забаві. (Ibđm, стр. 590—605).

Рекапітулюючи все сказане до тепер, дійдемо до переконання, що як небудь обмежене було поле ділання дівчини, що вже з самої природи виходить, положене єї не було зовсім тяжке. Жиючи в домі родичів, під доглядом люблячої матери та батька не знала она житейских журб. Безжурно мов пташка проводила жите та задалегідь приготавляла ся до будучої ролі господині. Та праця не виновнювала цілих днів. Мала нагоду і повеселити ся в крузі ровесниць, чи молодих парубків. А що молодий вік є віком поривів і любови, тож в єї серци будились любовні почутя і тут по раз перший може почувала, що то біль, коли обставинами приневолена мусіла віддавати руку чоловікови, до котрого єї серце не било. На щастє не було се, як бачилисьмо, загально звичаєм. З виходом за муж переміялось жите дівчини. Єї чекали иньші обовязки і иньша доля.

Ж і н ю а.

Коли дівчина покинула дім родичів а увійшла в дім свого чоловіка, ставала не тільки жінкою, але і господинею, па-

нею дому. Яко така завідувала она домовим господарством мужа, приймала гостей, наглядала слуг та призначувала їм роботи. На тім однак не кінчився її обов'язок. Она разом з рабинями працювала і збільшала маєток свого чоловіка а передовсім займала ся ткацтвом і вишиванем. Біглисть в жіночих роботах ціною високо і побіч краси уважано се за одну з найцінніших прикмет жінки. Доказом сего Гелена, Арета, Пенеллона і інші.

Занята домовим господарством жінка не мала часу на розривку, бодай не згадано о тім ніде у Гомера. Крім жертв, які в важних хвилях богам складала (I, VI, 269—280), (O, XVII, 50—51), грецька жінка перебувала в своїм царстві, се є дома і то найрадше в компаті призначеній для жінщин, гінекею. Та між тим сходила она після потреби і до салі мужчин, чи то як Пенеллона, щоб лаяти женихів та привитати сина, (O, XVII, 36), чи як Гелена, щоб бавити розмовою гостей, чи в кінці як Арета, що бувала прелютна і на нараді старшин феакійських, де навіть рішала спори між мужчинами. Скоро однак жінка виступала публично, чи являла ся перед мужчинами, то з наміткою на лиці і в супроводі двох рабинь. Бодай чинила так Пенеллона. Вказувалоб се на неповедене жінки, та з другої сторони не треба забувати, що Греки високо цінили, поважали і любили свої жінки.

Знаємо вже, що Алькіної поважав Арету, як ніхто другий, і що слово її у него багато значило, бо Агена казала Одисеві перше до неї звернути ся з просьбою, як до Алькіноя. Ахіл стративши Брізеїду загнівав ся на Агамемнона не тільки може з причини дізваної зневаги, як головно, здаєсь, з жалю за нею,¹⁾ бо каже, що кождий чоловік, у котрого незціповане серце, любить свою жінку і обходить ся з нею ніжно. (I, IX, 335—343). Так і Одисей твердить, що хто бодай оден місяць живе з далека від жінки, то нерадо перебуває на кораблях і тужить за домом (I, II, 291—294), а в иньшій місци представляє суиружу любов, як найбільше добро. (O, VI, 182—185).

Найсильніше висказує любов до жінки Гектор. Він каже, що на серці не лежить му так ні сподіваний унадок Трої,

---

¹⁾ Blume Ludwig Das Ideal des Helden und des Weibes bei Homer, Wien 1874, стр. 46.

ні доля матери, батька, та братів, що погинули, як вельми тяжить му доля Андромахи, на згадку, що колись забере її з собою котрийсь з Ахайців. (I, VI, 450—451).

Загально відомо, що Грек глибоко любить домове огнище і вітчизну. Головним осередком сего чуетва є все любов до жінки і дітей¹⁾. Одисей веде розкішне жите у нимфи, а однакож він тужить за рідною Итакою, бажаючи

диму хоч би понохати з рідного краю. (O, I, 55).

Каменюста то земля, а однак Одисей каже, що красної від неї нема в цілім світі і що дармо богиня хотіла го задержати,

*Бо нема в світі нічо милїйш, як рідня та отчизна,
Хочай би у пишних палатах жити довелось та ходити
В золті, але на чужинї, од рідної семї далеко.*

(O, IX, 27—36).

І на відворот знов маємо приміри щирої любови зі сторони жінок. Найкрасним свідощтвом такої любови є Пенелюпа, Андромаха і инші. Для Андромахи приміром є Гектор сеім, бо і батьком і матерю і братом.

Розуміє ся отже, що де така супружа любов була, там і супружество уважано річю сьвятою, ненарушимою. Пірване Геленн заплатили Троянці упадком міста, а на зборах богів сам Зевес зазначає негідний поступок Аїгіста і оправдує его кривавий кінець яко річ зовсім заслужену. Сьвятість супружа стоїть під охороною і покровом богів, що також знаємо зі слів Зевеса, бо він посилав навіть Гермеса, щоб напугити поганого Аїгіста. (O, I, 35—40). Невірність жінки уважано річю поганою і ганьбою, а Клітаймнестра, жінка Агамемнона, служить відстрашаючим приміром. Не менше клясичним свідощтвом в сій мірі є сцена Ареса з Афродитою, де то Гесайст домагає ся звернення посагу за неславу, ему нанесену (O, VIII, 318), а Ареса називає злим і нікчемним. (Ibidm, 351).

Замітити однак належить, що Греки, котрі домагали ся вірности від своїх жінок, самі не все її заховували, бо держали еще побічні жінки. Агамемнон цїнить Хризейду на рівні з Клітаймнестрою, навіть і више ставить. (I, I, 112). Ляерт любить Евриклею так само, як і жінку. (O, I, 433). Менелай, сина Мефанента має від невірности. (O, IV, 12). Старий Приям

Ibidm, 49.

мав пятьдесят снів: девятьнацять від Гекаби а прочі від невольниць. (I, XXIV, 497). Ахіль дуже любив Брізеїду так, що за поворотом своїм до Фтії хотів з нею женити ся, а мимо сего мав по при ній ще другі невольниць. Зносни мужа з невольницями вказують на підрядне і понижаюче становиско, на злагоджену полігамію, а хотяй лучало ся, що жінка вихувала діти від невольниці на рівні зі своїми, то з другої сторони лучали ся случаи, де жінка старала ся видобути з підрядного становиска і заняти рівнорядне місце з мужем. Яких поганих средств уживала жінка Амінтора, щоби добити ся до своєї ціли! (I, IX, 448—458). Гомер називає зносини мужа з невольницею обезславленем жінки, ба в Одисеї видимо вже великий крок наперед, бо Ляерт, що любить Евриклею як і жінку, не сходить ся з Евриклеєю, а то з боязни перед гнівом жінки. А також і не без глибокої мисли, що Клітаймнестра, хотяй сама невірна жінка, забила по смерті Агамемнона і его невольницю, Кассандру (O, XI, 422). Та і самі мужчини дають докази красних поглядів що до становиска жінки, бо Ахіль помимо любви до Брізеїди, все таки тужить за женою і домовим огнищем. (I, IT, 398).¹⁾

Поминувши висше сказане, жінка принципіально все стоїть ближе мужа чим хто другий і то не лише в случаях обопільної любви, але силою свого становиска. Се є право жінки.²⁾ Там, де чує ся покривджена, стараєсь вибороти собі се право. Доказом сего от приміром сам Зевес і его жінка Гера. Она старає ся панувати на рівні з Зевесом, домагає ся, щоб ділив ся з нею своїми думками, щоб не скривав перед нею своїх замірів. Зевес ділить ся справді з нею своїми замірами скорше, як з ким другим небудь, але коли хоче щось затаїти, то Гера розпочинає сварку і аж треба великого гніву Зевеса, щоби Гера замовкла. Найбільше гніває Зевеса се, що его жінка все мусить щось „думати“. (I, I, 545—569). То думати є вельми характеристичне!

Там де жінка не може силою допяти чогось, там уживає і способів, щоби удержати ся при своїм, як пестонців, о чім міг би щось Зевес сказати, вичікування догідної хвилі до діланя і т. п. (I, I, 500; VIII, 31. XIV, 158—165).

¹⁾ Ibidm. 49.

²⁾ Ibidm, стр. 51.

М а т и.

О горячій любови материй до своїх дїтій говорилисьмо вже передше при характеристичї Пенельони, Андромахи і Гекати, длятого не будемо вже в сїм місци сего повтарити. Тут скажемо тільки о тїм, якого пошановку дізнавали матери від своїх дїтій за свої недоспані ночи, проліті слези та в загалї за всі стараня і любов, котра нераз була так сильна і глибока, що матери вмирали з туги за синами, як п. пр. Антиклея та мати Одиссеєва. (О, XI, 202). Примірами до нашої теми служать Одисей, а передовсім Телемах. Зачнім від першого!

Коли Одисей прибув до Аду, щоб зашитати душу Тейрезия про свою будучність, побачив несподівано для себе і душу матери, що вмерла в часї его неприсутности. Узрівши матір заплакав з жалю (О, XI, 87). Відтак почав він з нею говорити, а коли спитав ся, що було причиною єї смерти, відповіла, що нудьга по нїм знівечила єї тіло і вирвала душу з неї, та

И спомин про кротість твою менї раньше віку скоротили.
(О, XI, 203).

Значить ся Одисей був добрим сином, коли мати згадуючи о его доброті тим тяжше учувала розлуку з ним, боїла над его неприсутністю. Тож Одисей і тепер, неначеб хотів потвердити слова матери, забажав єї пригорнути до свого серця, та хоч тричі простягав він руки до неї, она тричі усувала ся з его рук. Заболїло серце Одисея і він „важко зітхнувши“ промовив:

*Нене, чому не даєш ся до серця себе пригорнути,
Щоб хоч у темнім Аїді, обилвшись любенько з тобою,
В куні обоє могли ми принаймїй наплакатись в волю.
Чи то менї Персефона Мару замість тебе послала,
Щоб ще гірше я плакав, тужив і вбивавсь за тобою?*
(О, XI, 210—215).

Одисей називає єї рівнож „шановною“ (XI, 180 і 215), отже він єї не тільки любить, але і поважає, як в загалї і годить ся синові.

Не менше красний примір снівкової любови дає і бог Гефайст. Коли Зевес розгнівав ся на Геру і загрозив їй, то Гефайст боячи ся о матір, просив єї, щоб не гнівала всемогу

чого Зевеса, а радше схлібляла му любими словами, бо не хоче сего бачити, щоб его „дорогу матір“ карав Зевес. Не міг би ніяк стати в її обороні, бо ніхто з Олімпійців не може з ним мірити ся, а его самого скинув вже раз Зевес з Олімпу (I, I, 572—594).

Не таким добрим сином показав ся Телемах для своєї матери, о чім будемо мати нагоду пересвідчити ся.

Вїзджаючи на звідні про батька, звірює ся з свого пляну не перед матерю, а перед нянькою. Вправді він каже, що боїть ся, щоб мати побиваючись за ним „білого личка свого не звалила“ (O, II, 376), однак в так важній справі не повинен був без ради матери пускатись в непевну дорогу. Всеж бо мати близша, чим давний батьківський приятель!

Колиж Телемах вернув з дороги а Пенельона обнявши з плачем сина зробила лагідний докір, що нишком від неї поїхав, та питала, чого довідав ся про батька, Телемах зовсім не зволив її справедливому домаганю. Пильнійша була для него справа покликати до себе чужоземця, що з ним приїхав, а матері казав вертати в свою світлицю та обіцяти богам гекатомбу. Пенельона не спротивляла ся, бо як каже Гомер

сказано слово се їй не на дарма.

(O, XVII, 57).

Ниньшим разом єнївак Фемій єнївав про нещасливий поворот Ахайців з під Трої. Пенельона учувши з своєї світлиці єю сумну пієню, зійшла на долину і просила кобзаря, щоб єнївав що ниньшого, бо та жалібна пієня тим більше болю їй задає. Здавалоб ся, що такому оправданому бажаню ніхто не спротивить ся, а тим більше син, а між тим Телемах почув перше матір, що кожда пієня від Зевеса, що она нова і тому для кожного цікава, та добре би було, щоб і она єї слухала. Наконєць же син дав таку науку матери :

*Лучше йди у нагорно світлицю собі і за кужєлі
Євши або біля кросєн справляй свою певно роботу
Та накази й покоївкам, щоб діла свого пильнували.
Вєлїкє розмови — то річ не жєноча, муцїньське то діло ;
Я говорити му з ними, бо я сєть ту в домі господар.*

(O, I, 355—360).

Пенельона дїєсно послухала сина. Пішла до кужелі і кросєн, бо як каже поет, річ ся буда „ємїдїва і розумна“.

То само припоручив Телемах матері і пізнійше, коли она лаяла женихів, що не позваляли Одисеєви — дідови тугого лука натягнути і вільця перестрілити. І як перше розмова, то не жіноче було діло, так і tener лук, то не жіноча, а мужів. І як перше Пенельона повинувала ся, так і tener ні словом не спротивила ся (О, XXI, 344—355).

Ба, Телемах навіть і матір лає. Питаючи ся Евриклеї, чи Одисей, що удавав ще діда, прийнятій гостинно, додав такі любі слова, що мати

*Часом ні за що ні про що вона й волоцюгу споважить,
Луччогож та осьвіченого так без почоту й одпусить.*
(О, XX, 132—133).

Ще тяжший докір зробив Телемах матері, коли она вгала ся признати так відразу Одисея за свого чоловіка. Тоди він єї назвав злоцюгою і без чувства та серця жінкою (О, XXIII, 96), а хотій ся лайка дасть ся подекуди оправдати сипівскою любовю, то все таки Телемах повинен був знати, що Пенельона не могла ніяк ні сідо ні пало кидати ся на шию Одисеєви лише на просте слово: се твій муж, тим більше, що Одисей дуже старанно беріг перед нею своє incognito. При тім всім син добре знав, як мати побивала ся та горювала за своїм чоловіком!

А вжеж отсі слова, що понисше наведені, суть доказом, що Телемах зовсім не поважав матері. Коли бо Атена в виді Менгеса зачитала єго, чи він є сином Одисея, Телемах відповів

*Мати говорить, що я Одисеїв є син, але сам я
Певне не знаю . . . .
Як таки й овшем хотів би бути сином щасливого того
Мужа . . . .*
(О, I, 215—218).

Вже з того, що ту сказансьмо, слідує, що мати, котра лишила ся вдовою, чи як Пенельона, що ждала лігами на мужа, оставала ся під опікою сина. Побачимо се яснійше на иньших примірах.

Атена радить Телемахови, що коли переконає ся о смерти батька, то нехай справить батьковинишний похорон а матір віддасть за кого небудь за муж (О, I, 292).

Свїдчить о тім Антиной, коли каже до Телемаха:
*Матір пішли ти до батька й в замужство піти накази їй
З тим, хто по серию і їй і ти пак отцеві приїдець ся.*
(О, II, 113—114).

Виходить ще з сего, що вдова, що хоче виходити в друге за муж, мусить вертати до батьківського дому, де входить знов в попередні відносини до своєї родини. Отже видають її за муж, справляють весіле і дають посаг, що вже висше було сказано (О, I, 276).

Того самого, що Антиной, домагає ся від Телемаха і Евримах (О, II, 195) а Телемах противить ся зразу сему, бо не слід виганяти матір з дому против її волі. Колиб се зробив, то моглаб то постигнути кара, чи то від її вітця, чи то она сама моглаб на него накликати Еріній, а в кінци і люди взялиб му за зле (О, II, 130—137).

Значить ся мати лишала ся в домі мужа по смерти его так довго, доки сама захотіла. Насильне прогнане уходить за річ потану, а навіть боги зспали на такого сина кару, що матір не пошанував. Що більше, родина матери могла за ню заступитись. Але той самий Телемах, що то противив ся в першій хвилі насильному видаленю матери, зараз таки в кілька хвиль оісієля змінє гадку і годить ся на предложенє женихів матери. Отже, де було можна, там син не бояв ся ні гніву богів, ні поговірки та насміху людского. Коли лучив ся добрий син, то і матери жилось добре. В противнім разі мати мусіла слухати сина, бо она лишала ся під его власттю.

Часть урядова.

I. Учительский збір з кінцем шк. року 1903/1904.

а) Учителі і розклад предметів обовязкових.

Директор:

Недільський Софрон, учив латинського языка в VII. класі — 5 годин тижнево.

Учителі.

1. **Андрохович Амврозий**, заст. учителя, господар класи I б, учив латинського языка в кл. I б, руского языка в кл. при-готовляючій і I б, — 18 годин тижнево.

2. **Баран Омелян**, заст. учителя учив математики в кл. приготовляючій, I а, I б, II а, II б, III а, III б, — 21 годин тижнево.

3. **о. Войтіховський Антін**, профессор в VIII. р., Світник еписк. консисторії, учив релігії в кл. II а, II б, III а, III б, IV а, IV б, V, VI, VII, VIII, — 20 годин тижнево надто відчитував по дві сзорти.

4. **Дольницький Лев**, профессор, господар класи приготовляючої, учив німецкого языка в кл. приготовляючій, географії і історії в кл. IV а, IV б, VI, VIII, — 21 год. тижнево.

5. **Дорундяк Семен**, заст. учителя, учив руского языка в кл. I а, II а, II б, і III б, польского языка в кл. приготовляючій, I а, I б, каліграфії в кл. приготовляючій — 21 годин тижнево.

6. **Дурбак Павло**, інжинер, заст. учит., учив фізики в кл. IV а,

: IV б, надто в ц. к. I. гімназії: математики в кл. I а, I с, III б, фізики в IV б, — разом 18 год. тижнево.

7. **Каміньський Андрій**, заст. учителя, господар III а класи, учив німецького язика в кл. II б, III а, IV а, IV б, географії в кл. I б, -- 20 годин тижнево.

8. **Козакевич Євгеній**, учитель, господар III б класи, учив латинського язика в кл. I а, III б, грецького язика в кл. III б, — 19 годин тижнево.

9. **Крушельницький Антін**, заст. учителя, господар II а класи, завідатель бібліотеки рускої для учеників низшої гімназії, учив латинського язика в кл. II а, руского язика в кл. IV б, історії і географії в кл. II б, надто в кл. IV, V, VI, і VII. ц. к. I гімназії язика руского — 23 год. тижнево.

10. **Кузьма Леонтій**, професор, господар VI. класи, завідатель бібліотеки для бідних учеників, учив латинського язика в кл. VII. і VIII, грецького язика в кл. VI, руского язика в кл. IV а, — 19 годин тижнево.

11. **Макарушка Евстахій**, др. філософії, професор, господар IV б класи, завідатель бібліотеки рускої для учеників висшої гімназії, учив грецького язика в кл. IV б, руского язика в кл. V, VI, VII, VIII, пронедевтики філ. в кл. VII. і VIII, — 20 годин тижнево.

12. **Наливайко Григорій**, професор, господар V. класи, завідатель учител. бібліотеки, учив латинського язика в кл. V, грецького язика в кл. III а, VII, VIII, — 20 годин тижнево.

13. **Насальський Юліян**, професор в VII. р., господар II б класи, учив латинського язика в кл. II б, IV б, грецького язика в кл. V, — 19 годин тижнево.

14. **Ольберек Антін**, заст. учителя, завідатель бібліотеки польської для учеників, учив польського язика в кл. II а, II б, III а, III б, IV а, IV б, V, VI, VII. VIII, — 20 год. тижнево.

15. **Полянський Корнило**, професор в VII. р., відзначений золотим хрестом заслуги з короною, учив географії і історії в кл. I б, II а, III а, III б, V, VII, — 19 годин тижнево.

16. **Раковський Іван**, учитель, завідатель природничого габілету, учив математики в кл. IV а, натуральної історії в класі I а, I б, II а, II б, III а, III б, V, VI, — 19 годин тижнево.

17. **Рибачек Михайло**, професор, завідатель фізик. габілету, господар VII. класи, учив математики в кл. V, VI, VII, VIII,

фізики в кл. VII, VIII, надто в ц. к. I. гімназії математики і фізики в кл. VIII, — 23 год. тижнево.

18. **Сальо Людвик**, професор в VIII р., завідаєтель німецької бібліотеки для учеників, господар VIII. класи, учив німецького язика в кл. V, VI, VII, VIII, математики в кл. IV б, — 19 годин тижнево.

19. **Франчук Іван**, заст. учителя, господар IV а класи, учив латинського язика в кл. III а, IV а, грецького язика в кл. IV а, руского язика в III а класі, — 19 годин тижнево.

20. **Яблоновский Евгеній**, заст. учителя, господар I а класи, учив німецького язика в кл. I а, I б, II а, III б, — 21 годин тижнево.

Помічний учитель:

о. Копистянський Роман, заст. учителя ц. к. I. гімназії, учив релігії в кл. пригтовляючій, I а, I б, — 6 годин тижнево і відчитував по одній егзорті.

б) Учителі надобовязкових предметів:

1. **о. Гриньовский Николай**, катехит школи виділової жен., учив співу — 4 години тижнево.

2. **Голіговский Антін**, учитель ц. к. школи для промислу деревного, учив рисунків вільноручних — 4 години тижнево.

3. **Гонсьоровский Генрик**, учитель школи виділової, учив гімнастики — 6 годин тижнево.

4. **Дольницький Лев**, я. в., учив історії рідного краю в кл. IV а, IV б і VI — 3 години тижнево.

5. **Дорундяк Семен**, я. в., учив каліграфії — 2 години тижнево.

6. **Полянський Корнило**, я. в., учив історії рідного краю в кл. III а, III б і VII — 3 години тижнево.

Замітка: 6 учеників з V. VI. і VIII. кл. учило ся геометричних рисунків враз із учениками ц. к. I. гімназії.

II. Зміни в учительському зборі в шк. році 1903/1904.

Є. Е. П. Міністер Вір. і Пр. рескриптом з дня 23. червня 1903. ч. 653 переніс зі зглядів службових професора Омеляна

Колодницького до ц. к. гімназії в Дембінці а учителя Володимира Масляка до ц. к. гімназії в Бучачи (рескр. ц. к. Ради шк. кр. з дня 22. липня 1903. ч. 21420).

Є. Е. П. Міністер Вір. і Пр. рескриптом з дня 23. червня 1903. ч. 16700 іменував заступника учителя в ц. к. гімназії в Ряшеві Євгена Козакевича учителем тутешньої II. гімназії (рескр. ц. к. Ради шк. кр. з дня 27. липня 1903. ч. 21812).

Ц. к. Рада шк. кр. розпор. з дня 4. серпня 1903. ч. 26181 перенесла заступника учителя Андрія Каміньського з тутешньої ц. к. I. гімназії до II. гімназії; розпор. з дня 4. серпня 1903. ч. 26183 заступника учителя тутешньої гімназії Григорія Демчука до ц. к. гімназії ім. Франц-Йосифа I. в Тернополі; розпор. з дня 3. вересня 1903. ч. 31090 заступника учителя Антона Ольберка з ц. к. гімназії в Станиславові до тутешньої гімназії; іменувала заступниками в тутешній гімназії: розпор. з дня 18. вересня 1903, ч. 33423 Амврозія Андроховича, розпор. з дня 20. вересня 1902. ч. 20804 Омеляна Барана, розпор. з дня 13. лютого 1904. ч. 190. Павла Дурбака; розпорядженем з дня 31. жовтня 1903. ч. 40563 увільнила від учительських обовязків помічника катехита гімназії о. Николая Салія а передала сї обовязки о. Романови Кошпянянському (тим самим розпорядженем).

Ш. Плян науки

Наука відбувала ся: а) в класі пригтовляючій взагалі після плану, приписаного для IV. класу пародних шкіл вишого або міського типу, однак з узглядненем приписів в розпорядженю ц. к. Ради шк. кр. з дня 20. листопада 1904. ч. 25098., б) у всіх інших класах після плану, що містить ся в інструкціях ц. к. Мін. В. і Пр. з 1900. року і розпорядженнях ц. к. Ради шк. кр.

Виказ лектури.

Латинський язик.

III. кл. Cornelius Nepos: Miltiades, Aristides, Themistocles, Cimon, Epaminondas, Pelopidas, Hannibal.

IV. ка. а) C. Julii Caesaris Commentarii de bello Gallico I. 30—54;

- III. VII. (вибір) б) P. Ovidii Nasonis Metamorphos. Quattuor aetates, Lycaon, Philemon et Baucis.
- V. кл. а) Titi Livii I.; XXI, (вибір): б) P. Ovidii Nasonis Metamorphos. De Orpheo et Eurydice, Cadmus, Pentheus, Nioba; Fast. De Perceule et Caeo, De Fabiorum interitu, Quo dolo Gabii sint capti; De Martii vocis origine; Trist. Ultima nox, Poëta uxori sui nominis immortalitatem vaticinatur; Epist. I. 3. (Rufino).
- VI. кл. а) C. Sallustii Crispi Catilina; б) M. Tullii Ciceronis in Catil. I.; в) P. Vergilii Maronis Eclog. 5. Georg: II. 109—176; Aen. I. г) C. Julii Caesaris Bellum civile III. (вибір).
- VII. кл. а) M. Tullii Ciceronis In Verrem IV. Pro Archia p., De officiis III.; б) P. Vergilii Maronis Aeneid. VI. (вибір), VII. IX. X. XII.
- VIII. кл. а) Q. Horatii Flacci Carm. I. 1. 4. 7. 9. 10. 18. 21. 31. 34. 37. II. 2. 3. 7. 10. 17. III 2. 4. 5. 8. 30. IV. 1. 3. 7. 12, Epod. 4. 9. Satir. I. 6. II. 2. Epist. I, 2. 20. б) P. Cornelii Taciti Germania 1—27. Annal. I. 1—15; XIV. 51—56.; XV. 60—65; 38—45.

Грецький язык.

- V. кл. а) Ксенофонта *Ἀνάξαισις* (Хрестомат. Фідерера) уступни: 1. 2. 3. 6. 7. 8. 11. *Κόρος παιδ.* 2. 6. 7. б) Гомерової Іліади I. з II. вибір.
- VI. кл. а) Гомерової Іліади VI. X. XVII. XXI. б) Геродота VI. і VII. (вибір). в) Ксенофонга Спомини (хрестом. Фідерера) уст. 2. 4.
- VII. кл. а) Демостена *κατὰ Φιλ.* II. *Ὀλ.* II. *περὶ εἰρήνης*. б) Гомерова Одиссея I. III. VII. X. і XXI. (вибір).
- VIII кл. а) Плятона *Ἀπολογία, Κριτικῶν, Γοργίας* (часть) б) Софокля *Αἴας*, в) з Одиссеї (вибір).

Руский язык.

- V. кл. Побіч уступів, поміщених в читанні Лучаковського, читано: Народні оповідання М. Вовчка (в виборі), Могильницького „Скит Мапявський“, „Повісті“ Пик. Устияновича.
- VI. кл. Побіч уступів з старорускої хрестоматії читано: Ів. Франка „Захар Беркут“ і „Сон князя Святослава“, Корн. Устияновича „Олег“, і V. том Історичної бібліотеки Ол. Барвіньського.

- VII. кл. Усна словесність; з „Вішків“ Барвіньського перечитано виїмки народної літератури XIX. в. від Котляревського до Шевченка вкл. Приватно: Повісти Квітки, „Чумак“ Карпенка-Карого, „Над Чорним морем“ Печуя і VI. том Істор. бібліотеки О. Барвіньського.
- VIII. кл. Виїмки народної літератури XIX. в. від Куліша. Кори. Устияновича „Ярополк“, Ом. Огоновського „Гальшка Острожська“, Чайченка „Соняшний промінь“, Печуя „Хмарин“, В. Барвіньського „Скошений цвіт“.

Польський язик.

Побіч уступів в читанках, ще

- V. кл. Деякі новелі Сенкевича; істор. повісти Крашевського: *Stara baśń*, *Kraków za Łoktka*, *Zygmuntowskie czasy*, *Żacy krakowscy*.
- VI. кл. *Pamiętniki Paska i Heidensteina*, *Trylogia Sienkiewicza*, „Powrót posła“ *Niemcewicza*.
- VII. кл. *Niemcewicza* „Jan z Tenczyna“, *Feliński* „Barbara Radziwiłłówna“, *Rzewuski* „Listopad“, *Pamiętniki S. Soplecy*.
- VIII. кл. Літературно-критичні монографії *Хмельовського*; „*Nieboska komedya*“; „*Lilla Weneda*“; „*Anhelli*“; „*Quo Vadis*“ (*Bobin*).

Німецький язик.

Крім уступів, поміщених в читанках, читано:

- в VII. кл. *Lessing* „*Emilia Galotti*“, „*Philotas*“; *Schiller* „*Kabale und Liebe*“; *Goethe* „*Iphigenie auf Tauris*“.
- в VIII. *Goethe* „*Hermann und Dorothea*“; *Schiller* „*Don Carlos*“, *Grillparzer* „*Ahnfrau*“.

Предмети надобовязкові.

1. Історія рідного краю: в III. IV. і VII. класі в обох півроках по 1 годині, в VIII. класі лиш в 1. півроці а в VI. класі лиш в 2. півроці по 1 годині на тиждень. Учили ся всі ученики після плану назначеного ц. к. Радою шкільною краю.

2. Сьпів: I. відділ: а) і б) 94 учеників, 1 година на тиждень.

Взято після підручників Кипріяна і Дітца з теорії співу: про звукотвір, о тонах, укладі скалі, про ноти, ритм, такт, назви, знаки хроматичні, творенє тонацій дурових і мольових, темпо, динаміку, сиду і барву тонів, о поставі тіла і віддиху при співі, мельодію, гарморію акорди. Надто вирави практичні після співанників Матюка, Кипріяна і Дітца, а при кінці шк. року вирави в співі хоральнім.

II. Відділ 96 учеників, 2 години на тиждень.

З світських творів виучено на хор мішаний: „Козаченьку, куди йдеш“ Лисенка, „Летів орел“ Кумановского; на хор мужеский: „Закувала зазуленька“ Людковича, „Нова Січ“ Нижанковского, „II. Quodlibet“ Лисенка. Сі твори відсвівано на вечерицях, устроєних гімназіальною молодежію на памятку роковин смерті Т. Шевченка. Крім того співано з мішаним хором „Вулицю“ — Колесен. З церковних творів співано многі пісні Бортнянського, Вербицького, Рудковського, Лавровського, між иньшими концертові псалми: „Яко клят ся Господь Давиду“ Бортнянського і „Нас ради раснятого“ Рудковського; „Чашу спасенія прийму“ Вербицького, коляди Матюка, Дорундяка, Нижанковского.

Припагідно повторювано з учениками теорію співу.

3. Рисуни в двох відділах по 2 години на тиждень.

Ученики рисували в I. відділі після нової методи науки вільноручних рисунків з таблиці і на таблиці: коло, лінії зігнуті у вісімку, подвійно зігнуті, зігнуті у трикутник, квадрат, лінії сплмакеваті поєдинчі і зложені, листки поєдинчі, із поєдинчих листків зложені розети чогиро і осьмидільні, пальмети і акротерії.

В II. відділі рисували поєдинчі листки контурово стилізовані, пальмети, орнамент стяжковий грецький і ренессансовий, виконаний олівцем, тупом і красками. Рисунки перспективні лінії і брил з моделів гісових тінь, поєдинчі листки стилізовані і природні, орнамент плоский, зложений і розету; зачато рисувати з природи олівцем і пензлем.

4. Гімнастика в 6 відділах по 1 годині на тиждень. В I. відділі 27 учеників, в II, 66 уч., в III. 57 уч., в IV. 55 уч., в V. 51 уч., в VI. 59 уч. — разом 315 при кінці року.

Вирави відбувались в кождім відділі відновідні до віку і фізичних сил:

1. вирави в рядах: творене рядів і розступів поєдинчих і зложених, звороти на місці, походи в колюмнах, заходи і т. п.

2: вирави вільні поєдинчі і зложені, па місці і в поході.

3. вирави на приладах гімнастичних: скоки далекі і в гору, з місця і з розбігом, через козла і коня, вольтижоване на козлі і кони та поручах, вирави на драбинах уставлених в різних положеннях, на дручку і коліснях.

Взагалі в першій чверті кожної години були вирави в рядах і вільні а в слідуючих трох квадрансах по черзі вирави на приладах так дібрані, щоби розвивати і скріпляти горішні і долішні части тіла.

5. **Каліграфія** в двох відділах по 1 годині на тиждень.

Ученики обох відділів виравляли ся в писаню букв руских, латинських і німецьких, пишучи за учителем після взору поданого на таблиці. Крім сего учитель звертав увагу в II. відділі на генетичний розвій малих букв і на історичний розвій каліграфії.

IV. Т Е М И.

1. до письменних задач в висших клясах.

а) В рускім язичі.

Класа V.

1. Опис місцевости, де я перебув сегорічні вакації. 2. Заслуги Фенікійців для старинної культури. 3. Участь природи в „Слові о полку Ігореві“. 4. Еней у Евандра. (Картина на основі V. пісні Енеїди Котляревського). 5. Взір родинної любви. На основі оповідання М Вовчка „Сестра“. 6. Релігійні установи Пуми Помпілья. 7. Народні обичаї на Святий вечір. 8. Ярмарок в Коломні. 9. Як з християнством ширило ся образоване на Руси в домонгольській добі? На основі руск. лект. 10. Як виглядали Агени за Перікля? 11. Могучість пісні. На основі „Орфея і Евридики“. 12. Борба між Гектором а Ахілем. На основі нім. лект. 13. Провідна думка в Шілеровім „Шурці“. 14. Постійна вдача Антигони. На основі шкільної лектури.

Кляса VI.

1. Меч і перо. 2. Засноване Печерської лаври. 3. Заслуги Цезара для римського народу. 4. Працянне Гектора з Андромахою. 5. Яким є король Данило в літописи а яким в повісті „Захар Беркут“. 6. Уклад Божественної комедії Данта. На основі пім. лектури. 7. Орган віддихання у чоловіка: его будова, чинности, і гнівна. 8. Елементи простонародної поезії в „Слові о полку Ігореві“. 9. Характеристика старорускої легенди. 10. Правдива любов вітчизни. На основі „Сну князя Святиослава“. 11. Міста і їх розвій в середних віках. На основі науки історії. 12. Геродот а Пестор. Порівнянне. 13. Як зображує Вергіль в І. пісні Енеїди вплив божеств на судьбу Енея? 14. Заслуги Могилянської колегії для руского письменства і науки.

Кляса VII.

1. Становище сьвітлх богів в вірованю руского народа. 2. Яке політичне становище займає Рішеліє супроти Габсбургів підчас 30-літної війни? 3. Тип чумака в устній словесности і комедії Тобилевича „Чумаки“. 4. Як звеличив Ціцерон в мові Pro Archia poeta значіне наук взагалі? 5. Культурний вплив Русинів на Литву. 6. Примірами ствердити правдивість пословиці: „Правда із дна моря виринає а неправда потонає“. 7. Які обставини спричинили занепад державних фінансів у Франції в VIII. стол.? 8. Значіне приказок Гребінки. 9. Гости на Одссея у Альфіноя. 10. Як мотивує Печуй-Левинський висіність націоналізму над космополітизмом в повісті „Над Чорним морем“?

Кляса VIII.

1. Характеристика Шевченкових балад. 2. Провідні думки в літературній і громадянській діяльності Куліша. 3. Яким способом підготовили Габсбурги полученє Австрії, Чех і Угорщини? 4. Чим пояснити спокій духа у Собрата перед судом і в вязниці? На основі Аноллогії і Крітона. 5. Характеристика Ярополка в драмі „Ярополк“. 6. *Tota vita descendum est.* Сенека. 7. Характеристика давньої а нової трагедії. 8. *Τὸς ἀσφροναὶ θεοὶ φιλοῦσι καὶ στυγούσι τοὺς χαλοῦς.* Софокля Аянта стих 132.

6) В польскім язиці.

Кляса V.

1. *Żniwa i dożynki.* Obrazek wiejski. 2. *Dwór w Soplicowie i jego otoczenie.* Na podst. lekt. *Pana Tadeusza.* 3. *Odysseusz*

u Polifema. Według lekt. szkolnej. 4. Siciński w podaniu i w historyi Na podst. czyt. ustępu Mick. „Popas w Upicie“. 5. Grażyna: jej charakter, czyn bohaterski i śmierć. 6. Losy Haliny. Według „Wiesława“ Brodzińskiego. 7. Wyprawa Aleksandra W. na Wschód i rozszerzenie hellenizmu. 8. Jak wyrażają tęsknotę za krajem rodzinnym Kl. Janicki i Konst. Gaszyński w swych elegiach p. t. „Tęsknota za krajem“? Według lektury szkolnej. 9. Przygody Skawińskiego. Według nowelli Sienkiewicza „Latarnik“. 10. Spór Rejenta z Czesnikiem. Podług „Zemsty“ A. Fredry.

Клас VI.

1. Dlaczego w pierwszej epoce piśmiennictwa polskiego używano przeważnie języka łacińskiego? 2. Zatrudnienia i przyjemności ziemianina w porze jesiennej. Według M. Reya „Żywot pocię. człow.“ 3. Jakich zmian domaga się A. F. Modrzewski w ustroju Rpospolitej? 4. Osnowa 19. trenu J. Kochanowskiego p. t. „Sen“ i stosunek jego do poprzednich. 5. W jaki sposób przyczynił się Kmicie do ocalenia Częstochowy? Na podst. dom. lekt. „Potop“. 6. Jakie wady wytyka Kochanowski Polakom w swym „Satyrze“? 7. Znaczenie i stanowisko P. Skargi w literaturze polskiej. 8. Jak człowiek zużytkował siłę wody? 9. Bolesław Chrobry i Włodzimierz Wielki. Na podst. hist. kr. rodz. 10. Znaczenie Stan. Konarskiego w szkolnictwie i w literaturze polskiej.

Клас VII.

1. Jakie znaczenie miały dla Greków igrzyska Olimpijskie? 2. Pan Podstoli jako wzorowy obywatel — ziemianin. Na podst. lekt. szkolnej. 3. „Głos umarłych“ Naruszewicza a „Żale Sarmaty“ Karpińskiego. Zestawienie porównawcze. 4. Stanowisko i działalność Hildebranda (Grzegorza VII.) przed i po wstąpieniu na stolicę apostolską. 5. Woda w przyrodzie, jej ustawiczne przemiany i ruch wieczny. W kształcie dyalogu dwóch kropli wody. 6. Gościnność u Greków a gościnność naszych czasów. Zestawienie porównawcze. 7. Ocena klasyków i romantyków w dwóch listach F. Morawskiego. 8. „Rzym cnotliwy zwyciężał, Rzym występny zginął“. Krasicki Sat. 9. Jacek Soplica w „Panu Tadeuszu“. 10. Obrazy natury w „Maryi Malczewskiego“.

Класа VIII.

1. Jakie znaczenie miały dla ludzkości walki pod Tours i Poitiers w r. 732. a pod Wiedniem w r. 1683? 2. Graecia victa

Romanos cepit victores. 3. Uczucia religijne w poezyi A. Mickiewicza 4. O ile słowa Krasińskiego: „Młodość (mistrz) jest rzeźbiarką, co wykowa żywot cały“... odnieść można do Irydiona Z. Krasińskiego? Jakie znaczenie miały dla Hellenów igrzyska, dla rycerstwa średniowiecznego turnieje a wystawy dla naszych czasów? 6. Uzasadnić i porównać J. Kochanowskiego zdanie: „Pracuj we dnie, pracuj w nocy — trudno bez Pańskiej pomocy“ i zdanie Schillera: „Von der Stirne heiss rinnen muss der Schweiss, soll das Werk den Meister loben, doch der Segen kommt von Oben“. 7. Dlaczego „Pan Tadeusz“ jest eposeją a nie sielanką? 8. Hrabia Henryk a Pankracy jako przedstawiciele dwóch prądów społecznych.

в) В німецькім язиці.

Klasse V.

1. Inhalt und Grundgedanke in Chamisso's Gedichte „Die Kreuzschau“. 2. Wie lohnte der Römer und wie der Löwe die erhaltene Wohltat? Nach dem Gelesenen. 3. Euphrat und Tigris. Ihr Lauf und Anschwellen. 4. Gedanken des alten Försters in dem Gedichte „Aus dem Walde“. 5. Was lernen wir aus den Überresten der ägyptischen Baukunst? Nach dem Gelesenen. 6. Erklärung und Erweis des Satzes: „Not entwickelt Mut“. Nach der Lektüre. 7. Vorgetan und nachbedacht hat manchen in gross Leid gebracht. Auf Grund der Lektüre. 8. Die Akropolis. Beschreibung auf Grund der Lektüre. 9. Das Opfereceremoniell bei den Griechen. N. d. L. 10. Wie tröstet Thetis ihren Sohn nach dem Tode seines Freundes? 11. Wie rächt sich Garrick an dem Theaterdirektor für dessen lügenhaften Artikel? 12. Die wichtigsten Einrichtungen der Lykurgischen Gesetzgebung. 13. Möros erzählt seine Rückkehr nach Syrakus. Nach Schiller's „Die Bürgschaft“.

Klasse VI.

1. Was erzählt Menelaus und Helena zur Unterhaltung ihrer Gäste? 2. Kudruns Leben bei den Normannen. 3. Pytheas und seine Entdeckung. Nach dem Gelesenen. 4. Wie wurde Gottfried von Bouillon zum Anführer gewählt? Nach Torq. Tasso's „Das befreite Jerusalem“. 5. Ermordung des Ibykus und Entdeckung der Mörder. 6. Ein Tag im Frühling auf dem Lande. Schilderung nach Hebbels: „Mutter und Kind“. 7. Die Einnahme Roms durch

Narses im I. 553. 8. Die Bärenjagd. Nach Mickiewicz „Pan Tadeusz“. 9. Das Klosterleben im deutschen Mittelalter. Nach der Lektüre Scheffel's „Ekkehard“. 10. Die Personen in Schiller's „Der Taucher“, eine kurze Charakteristik derselben. 11. Fritz Hahn aus Freytag's „Die verlorene Handschrift“ erzählt sein Leben. 12. Epos und Roman. Ihre Ähnlichkeiten und Verschiedenheiten an den gelesenen Beispielen zu zeigen. 13. „Der Fischer“ von Goethe. Dessen allegorische Deutung.

Класса VII.

1. Das deutsche Ritterwesen. Entwicklung und Verfall. — Nach der Lektüre. 2. Der erste Konflikt in Lessing's „Emilia Galotti“. 3. Kriemhild in dem Nibelungenliede. Eine kurze Charakteristik. 4. Des Cid erste Heldentaten. Nach Herders „Der Cid“. 5. Die Vorfabel zu Lessings „Emilia Galotti“. 6. Welchen Wert hat ein ideales Streben? 7. Warum will Iphigenie auf die Werbung des Königs nicht eingehen? 8. Folgen des 30 jährigen Krieges für Deutschland. 9. Die Kabale in Schiller's „Kabale und Liebe“.

Класса VIII.

1. „Sage mir, mit wem du umgehst, und ich will dir sagen, wer du bist“. Abhandlung. 2. Marquis Posa's erstes Erscheinen in Aranjuez. Schiller „Don Carlos“. 3. Habendie Worte „Sieht man am Hause doch gleich so deutlich, wes Sinnes der Herr“ auch bei dem Vater Hermanns und dem Apotheker ihre Geltung? 4. Geschichtliches in Goethe's „Hermann und Dorothea“. 5. Der Spieler und der Gegenspieler in Schiller's „Don Carlos“. 6. Die Meere in ihrer weltgeschichtlichen Bedeutung. 7. Über die Schicksalstragödien in Deutschland. Mit besonderer Berücksichtigung des bis jetzt Gelesenen.

---

2. Теми до письменного іспиту зрілости.

1. Язык латинський: а) в I. відділі: P. Cornelii Taciti De vita et moribus Agricolae c. 45—46 „Tu vero felix, Agricola, . . . до narratus et traditus superstes erit“; в II. відділі: M. Tullii Ciceronis Paradoxon I. I. 6—9. „Vereor ne cui vestrum

. . . до *id solum opinor bonum*"; б) „Про Квінта Горація Фляка“.

2. **Язык грецкий**: в I. відділі: Demosth. Phil. II. §. 20-25 *Πῶς γὰρ οἴεσθε*, . . . до „*οὐδὲν μὴ δεῖνὸν πάθητε*“; в II. відділі: Soph. Elektr. 1126—1159 „*ὦ φίλτατον μνημεῖον* . . . до „*καὶ σκῆλον ἀνοφελῆ*“.

3. **Язык русский**. Які галузи нашого наукового письменства розвинули ся найкраще? — Характеристика найзнаменитіших творів.

4. **Язык польський**: „Non omnis moriar“ zastosowane do Horacego, do wielkich ludzi w ogóle i do każdego z nas.

5. **Язык німецький**: „Von der Stirne heiss
Rinnen muss der Schweiß,
Soll das Werk den Meister loben;
Doch der Segen kommt von Oben.“

6. **Математика**: в I. відділі:

$$I. \begin{cases} x^y = 16 \\ \sqrt[y]{\frac{1}{x}} = 0.5 \end{cases}$$

II. Ряд арифметичний зложений з 8 членів і геометричний з 4 членів починають ся від 1 а кінчать ся такими самими числами. Які се ряди, коли сума геометричного є о 21 більша від послідного члена?

III. Бік стіжка прямого о підставі $x^2 + y^2 - 22x + 12y + 57 = 0$ замикає з висотою кут $\alpha = 25^\circ 35' 20''$. Обчислити поверхню і обем стіжка.

в II. відділі: I.
$$\begin{cases} 2 \log x + 3 \log y = 11 \\ 2 \log x - 3 \log y = 18 \end{cases}$$

II. Щоби силатити довг, що капіталізує ся на 6%, платить хтось через 5 літ з кінцем кожного року 2373.72 К; який се довг?

III. Точки пересічи простої $2x + 5y = 10$ з еліпсою $16x^2 + 25y^2 = 400$ получить з осередком еліпси і обчислити поверхню того трикутника.

У. Прибори до науки.

1. Бібліотека учителів числить 774 творів в 1192 томах і 726 примірників звітів дирекцій сер. шкіл.

В р. 1904. куплено: 65 творів в 121 томах, між тими знатніші:

Ciceros Rede gegen Verres von Halm-Laubmann, id. de officiis von Heine, Gotschall R. Die deutsche Nationalliteratur des 19. Jahrh., Raimund F. Dramatische Werke, Walther von Aquitanien, Hammerling R. Ahasver in Rom, Mager Moderne deutsche Dichter, Heines sämtliche Werke, Richter Kl. Handbuch der deutschen Synonymen, Eckermann J. Gespräche mit Goethe, Gutzkow K. Lebensbilder, Waag A. Bedeutungsentwicklung unseres Wortschatzes, Heintze A. Deutscher Sprachhort, Lenau's Werke, Anast. Grün's gesammelte Werke, Anzengrubers Werke, Brückner Al. Dzieje literatury polskiej w zarysie, Kallenbach A. Mickiewicz, Tarnowski St. H. Sienkiewicz, Chmielowski Najnowsze prądy w poezyi naszej, Tretiak J. Jul. Słowacki, Gostomski Arcydziało poezyi p. A. Mick. „Pan Tadeusz“, Christiansen & Müller Elemente der theoret. Physik, Graetz Dr. L. Die Elektrizität und ihre Anwendungen, Puzyna Dr. Teorya funkcyj analitycznych, Witkowski A. Zasady fizyki, Dziwiński P. Wykłady matematyki, Vondrak W. Altkirchenslavische Grammatik, Wundt W. Grundzüge der physiologischen Psychologie, Windelband W. Geschichte der neueren Philosophie. Höfler A. Psychologie, id. Grundlehren der Logik, id. Zehn Lesestücke aus philos. Classikern, Leunis J. Synopsis der Thierkunde, Karsten H. Flora von Deutschland, Oesterreich und d. Schweiz, Meyer Konversationslexikon, Комаровъ М. Т. Шевченко въ Литературѣ и искусствѣ, Семеновъ В. Россія. Т. VII. Малороссія, Житецкій П. Очеркъ литературной исторіи малорусск. нарвчія въ XVII. в., Лѣтопись Самовидца, Векъ (1798—1898), Draeger Ueber Syntax und Stil des Tacitus, Heinze R. Virgils epische Technik, Weissenfels O. Cicero als Schulschriftsteller, Weissenfels O. Horaz, Wehmer R. Enzyklopädisches Handbuch der Schulhygiene, Sittenberger Grillparzer, Bettelheim Anzengruber і 16 шкільних підручників: 6) часописи: Літературно-науковий Вістник, Учитель, Кіевская Старина, Archiv für slavische Philologie, Gazeta Lwowska (з додатком Przewodnik nauk. i liter.), Biblioteka Warszawska, Przewodnik bibliograficzny, Kwartalnik historyczny, Zeitschrift für die österr. Gymnasien, Gymna-

sium, Zeitschrift für den Zeichenunterricht, Zeitschrift für den Dienstbereich des Minister. für Kultus und Unterricht.

В дарі одержано 1) від краківської Академії наук: Rozprawy Akad. wydział filolog. II. 21. 22. 23; wydz. histor-filozof. II. 19. 20. 21; Sprawozdania komisji fizyograf. 36. 37; Materyaly i prace komisji językowej II. 1, I. 3; Rocznik Akademii 1902/3; Atlas geologiczny zesz. 14; Bibliografia historyi polskiej III. 1; Facecye polskie 1624; Co nowego, zbiór anegdot 1650; Archiwum do dziejów literat. i oświaty w Polsce X; Ubory ludu polskiego I; 2) від ц. к. Ради шк. кр. Dziennik urzędowy 1904, Sprawozdanie o stanie szkół średnich 1902/3. Katalog der Ausstellung neuerer Lehr. u. Anschauungsmittel & in Wien 1903; 3) від Віділу краєвого: Pilot Podręcznik statystyki Galicyi VII. 1, 2; Wiadomości statystyczne XIX. 2, XX 1; дальше від проф. Ю. Кобилянського в Чернівцях Грам — стил. вправи для V. кл., від директора 13 книжок, „Muzeum“ 1904. і „Заньски и Товар. ім. Шевченка“ т. 54—56.

2. Бібліотека учеників числить: 325 творів а 565 томів в рускій мові, 306 творів а 378 томів в польській мові і 237 творів а 417 томів в німецькій мові.

В р. 1904. куплено: Кошівський Т. Гр. Шевченко, Маковей П. Куліш, Томашівський Маруся Богуславка, Ленкий: Стрічки. З життя, Осінь, Листки, Лопатинський Беата і Гальшка, Стефанік Камішини хрест, Франко: Іван Вишеньський, Студії над кари-руск. письменством, Слово о Лазареві воскр., Лукян Кобилиця, Флямарион Небо, Данте Некло, Молієр Гартюф, Тен Фільософія штуки, Шекепір в повістях, Вахнянин Оповіданя, Грушевський Історія України—Руси IV, Крушельницький Семчишини, „Дзвінок“ 1905. В дарі одержано 14 творів.

Krechowiecki Fiat lux! Flammarion Astronomia. Łoziński W. Szaraczek i karmazyn, Hołowiński Legendy, Syrokomla Dęboróg, Prus Pierwsze opowiadania, Umiński: Od Warszawy do Ojcowa, W nieznanie światy, Wallace Ben Hur, Klaczko Wieczory florenckie, Szajnocha Szkice histor., Pol Wybór poezyi, Westa wydawnictwa 19 томів, Franklin Droga do majątku, Zahajkiewicz Wśród Indyan, Verne Tajemnicza wyspa, Anezye Perły, Przyborowski Madejowe łoże, Przędziwo — zbiór powieści.

Giesenhausen Auf Java und Sumatra, Baumgartner: Island und Faröer, Durch Skandinavien, Reisebilder aus Schottland, Im-

mermann Oberhof, Homers Odyssee, Schulausgabe von Fischer und Voekerad.

В бібліотеці для убогих учеників находить ся около 500 шкільних підручників (придатних до ужитку); в році 1904. куплено 63 підручники а 46 учеників жертвувало 98 книжок.*)

3. До науки географії і історії є: 72 мапи, 155 образів географ. і істор., 9 атлясів (географ. істор. і и.) і 2 гльоби.

В р. 1904. куплено: мапу Haardt Oester-ung. Monarchie; образки: Cybulski Tabulae: Vestitus Rom. et Graec. (5 таблиць), Furrer Palästina (5 т), Lehmann Kulturgeschichtliche Bilder (6); Putzger Historischer Atlas.

4. До науки історії природи є: а) зоол. оказів вишханих 75, в спиритусі 44, препарати інекційні 3, препаратів мікроскопійних 17, оказів сухих 19, моделів 8 кістяків 7, образів 195 і збірки мотилів та комах; б) ботан. моделів 65, образів 166, моделів кристалів 56, образів 15, збірка геологічних оказів. В. р. 1904. куплено: зоол. окази: збірка Minierey (5), вишхані: гугнавець, опирець Демідофа, лилик звич., підковник малий, горпостай звич. (зимов.), мідниця гребінка, суслик цятков і звичайний, ліскулька звич., щур домовий, норик земноводний, мишкарлик, зінчак сліпець, крілик дикий, зброяк девятьполений, клювинець диварний, ласця звич., ворона звич., грак звич., гайворон звич., галка кавка, сорока довгохвоста, сорокопуд терповець, мухолівка звичайна, синиця голуба, вороб коноплянка, вороб гірський, вороб дзвоник, кочубей носьмітюх, стернадка сіра, стернадка світова, *certia familiaris*, 5 зоол. таблиць Leutenann-a і 2 зоологічні образи Ленденфельда; ботан. моделі: *Schizomyces* II. *Bacteria* (8), *zea mays* (2), *drosera rotundifolia*,

---

*) Книжки дарували: з Па кляси: Андрусятчин, Величко Гавриш, Дудчук, Мартинів, Навальковський, Петрицький, Ткачук і Фицалович по 3 кн. Баласевич, Гарбачевський, Гевко, Морський, Николаїчук, Осадца і Тофан по 2 кн. Вахняк, Гаврилук, Карпинець, Кушніревич, Мельник Матія і Юри, Чернеровський, Шиліко і Тимочко по 1 кн. Комаринський 6 кн. Романовський і Шинкарук по 4 кн; з IVа кл. Джемюк, Подольський, Решетилевич і Шенарович по 1 кн; з VI. кл. Амброзюк, Ковбуз, Лакуста, Павлусевич, і Петровський по 1 кн, Стасюк і Тимків по 2 кн. з VIII. кл. Вергун, Клапоуцак, Ковч, Навчук і Павлусевич Іван по 1 кн. Гушул 2 кн; и. Кость Балицький, богослов III. року 13 кн.

equisetum arvense (2), flora artefacta (10); крім того різні помічні прибори: кондензор, мікрометер окуляр, скляні посудини всякої величини, скринки на мікроскоп. препарат. і на хрущі і т. и.

5. Габінет фізикальний числить 121 приладів і 4 таблиці. В р. 1904. куплено: апарат проєкційний з приладом до вивязування ацетилену і прослоною, телеграф без дроту, фонограф, машину - динамо, лямпки жарові, рурки Crookes'a, Рентгена і Geissler'a, звено термо-електричне, лямпу електричну дугову, прилад до розкладання води, мікрофон, індуктор Ruhmkorff'a, телескоп земний і астрономічний, 2 зеркала до досвідів акустичних і тепла лучистого, 150 діапозитивів. — До науки геометрії куплено 4 моделі.

6. До науки рисунків має заклад: 363 взірців, 7 приладів до науки перспективи, 12 моделів з дерева, 14 моделів з гіпсу. В р. 1904. куплено: Sodoma Ferdinand Das polychrome pflanzliche Ornament — 20 таблиць з текстом.

7. До науки каліграфії: 7 зошитів взірців шевма і 18 таблиць.

VI Іспит зрілості

при кінці шкільного року 1903/4.

До іспиту прийшло 24 абітурієнтів: 22 публичних учеників і 2 ескерпіїсти.

Свiдоцтво зрілості з відзначенем признаво 1 уч.

„ „ „ 20 „ (публ.)

Позволено поправити іспит з одного предмету

по Фернях . . . . . 1 „

відступило від устного іспиту . . . . . 2 „ (екст.)

разом 24.

Недопущено до устного іспиту 2 (1 публ. 1 екст.)

Іспит зрілості здали. Вергун Володимир, Григорців Іполит, Гушул Євгеній, Добрянський Лев, Дробовицький Стефан, Завадський Євгеній, Клапоуцак Станіслав, Ковч Омелян, Лакуєга Святослав, Масевич Константин, Недільський Евстахій, Оробець Стефан, Павлусевич Іван, Павлусевич Николай, Печерський Пе-

тро, Пйотровський Теодор, Семенюк Николай, Стефанів Володимир, Федюк Ярослав (з відзначенням), Шенарович Юлія, Яцвюк Василь.

VII. Важніші розпорядження ц. к. шкільних властей.

Є. Е. Пап Міністер В. і Пр. рескр. з дня 29. липня 1903. ч. 24481 уділив для бібліотеки і габінетів гімназії надзвичайних субвенцій по 1000 К. (на рік 1903 і 1904. рескр. ц. к. Ради шк. кр. з дня 4. вересня 1903. ч. 26610).

Є. Е. П. Міністер В. і Пр. рескр. з дня 23. мая 1903. ч. 17511 розпорядив, що 1) абітурієнти, котрі в осінім реченні не відновили при устнім іспиті в однім предметі, можуть повторити іспит з того предмету при кінці січня слідуячого року; б) абітурієнтам, котрі в вересні не здали поправчого іспиту з одного предмету, може ц. к. Рада шк. кр. на окремо внесену ними умотивовану просьбу дозволити другий раз повторити іспит з того предмету при кінці січня (р. ц. к. Ради шк. кр. з 11. вересня 1903. ч. 17925).

Є. Е. П. Міністер В. і Пр. рескр. з дня 21. серпня 1903. ч. 28842 розпорядив, щоб відповідно управильнити павзи межі шкільними годинами (рескр. ц. к. Ради шк. кр. з 12. вересня 1903. ч. 30815).

Рескрипт Є. Е. П. Міністра В. і Пр. з дня 2. вересня 1903. ч. 29359. в справі важности нот з іспиту з релігії, натуральної історії і пропедевтики філософії, зложеного екстерністами перед матурою, також при повтореню іспиту зрілости.

Ц. к. Рада шк. кр. рескр. з дня 10. жовтня 1903. ч. 36331 признала о. А. Войгіховському другий додаток п'ятилітній до платні.

Є. Е. П. Міністер В. і Пр. рескр. з дня 13. жовтня 1903. ч. 17656 признав VII. класу ранги проф. Юліянови Насальському (р. ц. к. Ради шк. кр. з 30. жовтня 1903. ч. 39531).

Ц. к. Рада шк. кр. рескр. з дня 21. жовтня 1903. ч. 38856, признала М. Рибачекови перший додаток п'ятилітній до платні а рескр. з дня 29. жовтня 1904. ч. 38857 затвердила єго в учительськім званю і надала єму титул ц. к. професора.

Ц. к. Рада шк. кр. рескр. з дня 26. листопада 1903. ч. 44378 признала проф. Людвикови Саялови четвертий додаток п'ятилітній до платні.

Ц. к. Рада шк. кр. рескриптом з дня 24. грудня 1903. ч. 47016 в справі поправчих іспитів зрілости (з одного предмету) в середніх школах постановляє, що 1) сї іспити — так в місяці вересня як і сїчні — мають відбувати ся в тїм закладї, де відбував ся цілий іспит, в днях визначених ц. к. Радою шк. кр. 2) кандидати мають зголосити ся до сего іспиту в дирекції закладу бодай три дни перед визначеним реченцем, коли мають здавати поправчий іспит перший раз — без подання до ц. к. Ради шк. кр. а знов мають внести (до кінця грудня) поданє до ц. к. Ради шк. кр., коли хотять здавати сей іспит другий раз.

Ц. к. Рада шк. кр. рескр. з дня 4. сїчня 1904. ч. 45631 припоручає, щоби при науці русинків вільноручних припоровлювано нові методи учения сего предмету.

Рескрипт Є. Ё. П. Міністра В. і Пр. з дня 4. грудня 1903. ч. 13846 припоручає обережність при деяких вправах гімнастичних (рескр. ц. к. Ради шк. кр. з дня 5. сїчня 1904. ч. 47842).

Ц. к. Рада шк. кр. рескр. з дня 8. сїчня 1904. ч. 479 у-правильноє поступованє при вступних іспитах до I. класи по мисли рескр. ц. к. мініст. Пр. з дня 24. мая 1884. ч. 8019 а іменно: а) від усного іспиту з німецького язика належить увільняти учеників під тими самими услів'ями, що і з других предметів; б) ученики, що в сьвідоцтві з народної школи і в письменнім виробі з якогось предмету отримали ноту „недостаточний“, не можуть прийти до усного іспиту.

Ц. к. Рада шк. кр. рескриптом з дня 8. сїчня 1904. ч. 48806 унормувала терміни, в котрих мають відбувати ся періодичні класифікації учеників.

Рескрипт ц. к. Ради шк. кр. з дня 19. марта 1904. ч. 8782 в справі стараня про фізичний розвиток молодежи (по мисли рескр. ц. к. Мініст. В. і Пр. з дня 24. лютого 1904. ч. 6404).

Ц. к. Рада шк. кр. апробувала шкільні підручники:

- а) Putzger F. W. Historischer Schulatlas. (рескр. з дня 17. вересня 1903. ч. 21552).
- б) Дра Самолевича Граматика латинська для I. і II. кл.

- гімназ. переложив після 4. видапя Р. Цеглинський (рескр. з 16. листопада 1903, ч. 33121).
- в) Виймки з українсько-рускої устної словесности народної для висших клас серед. шкiл. Ол. Барвіньський. Вид. 3.
- г) В. Закшевський. Історія всеєвiгпа для висших клас. Ч. III. Переложив Ол. Барвіньський. (рескр. з дня 17. листопада 1903, ч. 38924).
- д) Пятициферні таблиці логаритмів чисельних і функцій і т. д. до шкiльного ужитку примiнив І. Кранц — (рескр. з 11. мая 1904, ч. 15934).

УШ. Поміч для бідних учеників.

Підмогу убогих учеників рускої гімназії мають на меті три інституції в Коломні, іменно „Свято-Михайлівський Інститут“ (давнійше Бурса братства церк. св. Арх. Михайла), Товариство „Шкiльна поміч“ і „Бурса Філії руского Товариства педагогічного“.

I. В С.-Мих. інституті мало (при кінці шк. р. 1903/4) поміщенє і харч 27 учеників, з тих 4 безплатно, прочі за місячною доплатою по 3—12 К. Надзiр мав Совіт, до котрого належить один учитель гімназії.

II. Товариство „Шкiльна поміч“, засноване 1892. року прихильниками учащої ся молодіжи, удержувало окрему бурсу — інститут, де в шк. р. 1903/1904 було помічених 34 учеників (надто 3 приходило на обід і вечеру), із них 30 за місячною доплатою по 16—34 К. а 5 цілком безплатно (і 3, що діставали харч).

Крім сего видало товариство в шк. році на підмогу бідних учеників суму 362·26 К., (іменно на харч, одіж, мешканє 277 К., на книжки 45 К., на ліки 40·26 К.). Поміч лікареку подавали убогим ученикам члени товариства Ви. Др. В. Кобринський, Др. З. Левицкий і Др. Козакевич безкористно, а Ви. Берглер оуускав з ціни за ліки 30%.

Товариство оснувало також окремиї фонд, призначений на підмогу бідних учеників при справленю шкiльних мунду-

рів, і завдяки їй підмозі значне число учеників одержало приписані мундури переважно на сплату коштів малими ратами а многі також даром (сі на суму 125 04 К., а в загалі від заснованя сего фонду роздано бідним ученикам даром мундурів на суму 2097 57 К.).

Збірка шкільних підручників, з яких користають бідні ученики, числить понад 1200 примірників.

Головою сего товариства є Директор гімназії, до виділу належать ще 4 інші гімназійні учителі.

III. Бурса „Філії руского Товариства педагогічного в Коломні“, заснована з початком шкільного року 1902/3. В бурсі мало мешканє і харч 25 учеників, надто 4 діставало харч, із тих 5 безплатно а прочі за місячною доплатою 10—16 К. Справами бурси завідував віділ товариства, до котрого належить 1 учитель гімназії, а безпосередній надзір мав один з учителів народних шкіл, що мешкав в тім самім домі.

IV. Жертви, що вплинули на підмогу бідних учеників :
а) при записях учеників зібрано . . . . . 66 К. 62 сот.

(Значнійші датки жертвували ;

Всч. оо. Білинкевич з Водчовець і Павлу-севич з Довгої воін. по 4 К. ; Калитовський з Трійці 3 К. ; Волошин з Коломні, Харжевський з Сонова, Соневицкїй з Гадяковець, Майковський з Семаковець по 2 К. ; Вазилевич з Саджавки, Левицкїй з Коршева, Селянський, Завадкїй з Микитинець — по 1 К. ; Вп. Др. Бабяк з Городенки 7 К. ; Подолинський з Косова 6 К. ; Др. Кобринський, Головацкїй, Гладїй з Коломні по 2 К. ; Ціховський з Порогів, Жибчин з Городенки, Мардарович з Печепїжина, Сіятович, Буковський, Весоловський з Коломні по 1 К.).

б)	за вписові карти	24 К.	— сот.
в)	Каса онцадности в Коломні (на книжки)	100 "	— "
	о. Пристай з Журова 7 К., проф. Наливайко з Коломні 5 К. ; о. Курняк з Карлова 10 К. ; н. Ярослав Коритовський з Калуша 174 К.		
	разом	23 К.	74 сот.
г)	до скарбонки по егзортах зібрано	52 "	28 "
д)	лишило ся з року 1902/3	113 "	05 "
		<u>Разом 379 К.</u>	<u>69 сот.</u>

З того видано :

а) на книжки	110 К. 50 сот.
б) на одіж	24 „ 20 „
в) на шкільну оплату	50 „ — „
г) запомоги ученикам (на меншкане і харч)	21 „ 38 „
	<hr/>
Разом	206 К. 08 сот.
Лишає ся отже на рік 1904/5	173 К. 61 сот.

V. Фонд мундуровий :

Став фонду з початком шк. року . . . . . 246 К. 32 сот.
 на мундури для учеників видано . . . . . 35 К. 82 сот.
 так, що остало 210 К. 50 сот., що зложені в касі оцнадности
 зросли до суми 219 К. 82 сот. (до дня 30. червня 1904).

VI. Стипендії і запомоги, уділені ученикам з публичних фондів, виказані на статистичній таблиці ч. 11.

За сі жертви для бідних учеників висказує Дирекция іменем тих учеників сердечну подяку всім Ви. Добродіям молодежи.

IX. Справа скріплення фізичних сил молодежи.

Наука гімнастики відбувала ся правильно через цілий рік а молодіж радо користала з неї (при кінци року було 315 учеників = 65·2% цілого числа).

Між шкільними годинами підчас 10—20 мінуткових навз виходили ученики на подвіре коло школи, де проходжували ся або забавляли ся пилкою.

Задля недостачі відповідного провідника забав, що заняв би ся систематичним їх устроєнем і ведєнем, не було таких забав молодежи. В місяцях вересни (1903.) цвітня, маю і червни 1904. виходили частійше ученики поодиноких клас під проводом учителів (як ин. Каміньського, Козакевича, Крушельницького, Яблоновського, Раковского, Франчука, Кузьми) на близні або дальші прогульки за місто і в околицю, де свобідно віддавали ся звичайним т. зв. руховим забавам. При сій нагоді Дирекция висказує подяку ц. к. люстраторови скарбових лісів в Шепарівцях Ви. Марови за дозвіл кожного часу заходити до ліса.

В літі користала молодіж із кунелій в Прутї, в меншій мірі уживала руху на ховзанці підчас зими.

Х. Літопись гімназії

Запис учеників до гімназії відбув ся в днях 1. 2. вересня 1903.; в сих днях були також вступні іспити до I. класи і до класи приготовляючої.

Дня 8 вересня 1903., в річницю смерти С. цес. і кор. Величества бл. п. цесареві Єлисавети, а також 19. листопада 1903., в день іменин бл. п. цесареві, відбули ся помпальні богослуженя за упокій душі.

4. жовтня 1903. обходила гімназія день Ангеля С. цес і кор. Величества цесаря Франц. Йосифа I. торжественним богослуженєм в церкві.

Дня 19. січня 1904, в день Богоявленя Госи. по полудни оо. катехити Войтїховский і Коштаньский відправили в одній із шкільних саль йорданське водосвяттє і опісля покровили сьвяченою водою весь будинок при сьбіві гімназійного хору і при участі учителів і учеників.

Перший піврік скінчено дня 30. січня а другий розпочато дня 3. лютого 1904.

Дня 22. і 23. січня 1904 був присутний на науці релігії в класі I б. і III б. ординарїятський комісар, Вєч. о. П. Глібовицкий, завідагель колом. деканата і парох в Слобідці л.

Дня 19. марта сьвяткувала молодіж гімназії XLIII. роковини смерти Тараса Шевченка музикальними вечерницями з такою програмою :

Вступне слово ученика VIII. класи Яр Федюка ; Людкевич „Закувала зазуленька“ — хор муж. ; Воробкевич „Сренада“ — гімн. орхестра ; Лисенко „Козаченьку куда йдеш“ — хор міш. ; Шевченко „Лічу в неволі дні і ночі“ деклямація (Скобальский) ; Лисенко „Quod-libet II.“ — хор муж. ; Кумановский „Летів орел“ — хор. міш. ; Шевченко „Кавказ“ — деклямація (Семенюк) ; Вільбоа „Моряк“ дуєт (Клапоуцак і Амброзяк) в супроводі фортепяну ; Гайдн „Symphonie — гімназ. орхестра ; Нижанковский „Нова Січ“ — хор муж в супроводі фортепяну. Вечерок закінчив проф. І. Раковський промовою до молодежи.

На сі вечериці молодіж запросила учительський збір і учеників І. гімназії.

Письменний іспит зрілости відбувся в днях 9. до 14. мая а устний в днях 4—9. липня під проводом ц. к. інспектора краєв. шкіл середніх Внов. І. Левицького. Дня 12. липня 1904 по богослуженю в церкві зібрались абітурієнти і ученики вишних клас в школі і в присутности директора і учителів найвищої класи господар класи проф. Салю попрацав своїх учеників щирими словами а знов абітурієнт Шенарович іменем своїх товаришів дякував учителям за працю і заходи коло образования і веденя сеї молодежи. Опісля директор вручив абітурієнтам свідощтва зрілости. Торжество закінчилось відсїняванем народного гимну.

В днях 3—10 мая перевів ц. к. інспектор краєвий шкіл Ви. п. І. Левицький люстрацію гімназії.

Дня 3. червня святкувала гімназия день свого Ангела, св. Константина Великого, торжественним богослуженем в церкві. Відповідну проповідь виголосив катехит гімназії о. Войтховський.

Дня 28. червня молодіж wraz із учительским збором взяла участь в цомінальнім богослуженю за упокій душі Є. цїс. і кор. Величества бл. п. цїсаря Фердинанда.

В році приступила молодіж три рази до св. сповіді і причастія; в днях 26—29 марта відбула великодні реколекції.

Шкільний рік закінчено 15. липня 1904 благодарственным богослуженем і відсїняванем народного гимну і роздачею шкільних свідощтв.

В шк. році 1903/4 має гімназия записати утрату чотирох учеників, що їх забрала люта смерть. І так померли: з класи приготавливаючої **Николай Бабушак** і **Володимир Молодїй**, з класи І б **Дмитро Вацик** а з класи V. **Юліян Навчук** Всі пильні і примірні ученики полишили по собі щирий жаль. Вічна їм память!

Крім сего 8 учеників мусіло серед року покинути школу задля слабости.

ХІ. Статистика учеників.

(Число менше в горі по правім боці означає ученика приватного).

	К л а с а										РАЗОМ			
	прим.	Iа.	Iб.	IIа.	IIб.	IIIа.	IIIб.	IVа.	IVб.	V.		VI.	VII.	VIII.
1. Число.														
З кінцем шк. р. 1902/3 було	39	54 ³	51	40	36 ¹	34	32	28	25	39 ¹	19	26	19	442 ²
З початком шк. р. 1903/4 прин.	46	67	64 ²	47 ²	46	39	39	36	34	40 ²	32	19	26	535 ⁶
Серед шк. року прийнято	3	.	64 ²	47 ¹	2	.	1	1	.	1	.	2	.	10
Загалом прийнято	49	67	64 ²	47 ¹	48	39	40	37	34	41 ²	32	21	26	545 ⁶
Між прийнятими було :														
З чуж. закладів: а) з нижшої клас.	49	43	43	1	3	.	3	2 ¹	.	3	0 ¹	2	1	150 ²
б) репетентів	.	.	.	1	.	.	1	.	.	2	1	.	.	5
своїх учеників: б) з нижшої класи	.	19	16	44 ²	44	35	35	29	27	34	31	19	25	358 ²
б) репетентів	.	5	5	1	1	4	1	6	7	4	.	.	.	34
Серед року вступило	14	18	13	.	3	1	3	1	4	2	3	1	1	64
Число учеників з кінцем 1903/4.	35	49	51	47 ²	45	38	37	36 ¹	30	41	29 ¹	20	25	483 ¹
2. Місце уродження.														
Місто Коломия	6	2	2	.	1	5	.	1	5	2	2 ¹	3	.	29 ¹
повіт коломийський	11	16	9	13	8	8	15	4	5	9	7	1	5	111
другі повіти галицькі	18	30	39	30 ²	36	25	21	30 ¹	20	27	19	13	18	326 ³
другі краї монархії	.	1	1	4	.	.	1	1	.	3	1	3	1	16
заграниця	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1
Разом	35	49	51	47 ²	45	38	37	36 ¹	30	41	29 ¹	20	25	483 ¹

3. Рідна мова учеників.

Руська	34	49	51	47 ²	45	38	37	36 ¹	30	41	29	19	25	481 ²
Польська	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	0 ¹	1	.	1
Німецька	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1 ¹
Разом	35	49	51	47 ²	45	38	37	36 ¹	30	41	29 ¹	20	25	483 ¹

4. Віра

Грецько-католицька	34	48	51	46 ²	45	38	37	35 ¹	29	39	20	18	25	474 ¹
Римсько-католицька	1	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	3
Грецько-східна	.	1	.	1	.	.	.	1	.	1	0 ¹	1	.	5
Мойсеєва	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1 ¹
Разом	35	49	51	47 ²	45	38	37	36 ¹	30	41	29 ¹	20	25	483 ¹

5. Вік учеників.

10 літ.	12	.	9	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	12
11 "	4	9	19	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	32
12 "	7	11	14	11	8	6	5	.	.	.	.	.	.	51
13 "	12	16	17	11 ¹	8	8	4	7	4	.	.	.	.	65 ¹
14 "	.	12	7	14	9	8	4	10 ¹	3	7	.	.	.	65 ¹
15 "	.	1	3	6	17	8	11	10 ¹	10	8	6	.	.	66
16 "	.	.	1	5	2	10	10	10	10	8	6	.	.	62
17 "	.	.	.	.	1	6	5	7	7	7	1	5	.	39
18 "	.	.	.	.	.	.	2	2	3	9	6	5	.	32
19 "	.	.	.	.	.	.	.	.	2	6	8	6	.	30 ¹
20 "	.	.	.	.	.	.	.	.	1	4	5	3	.	15

	К л я с а											РАЗОМ	
	ПРИГ.	Iа.	IIб.	IIа.	IIIб.	IVа.	IVб.	V.	VI.	VII.	VIII.		
21 літ.	.	.	.	.	.	.	.	.	2	.	2	4	
22 "	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	8	10	
Разом	35	49	51	47 ²	45	38	37	36 ¹	30	41	29 ¹	25	483 ¹
6. Місце проживання родичів.													
Коломия	5	7	6	3 ¹	5	9	1	7	9 ¹	8	4 ¹	77 ³	
повіт колодійський	12	18	8	16	6	7	17	4	6	9	5	113	
" богородчанський	.	1	2	.	.	.	.	.	.	1	1	6	
" борщівський	1	1	.	1	2	.	1	.	2	.	3	13	
" бродський	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1	
" бучацький	.	.	.	.	1	.	.	2	1	.	.	4	
" городеньський	4	4	11	6	5	2	4	1	2	3	1	45	
" гусятинський	.	.	.	.	2	.	.	.	1	.	.	4	
" жовківський	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	
" заліщцький	1	.	2	3	1	2	1	1	.	.	1	13	
" калузький	1	.	3	1	2	.	.	3	1	1	2	8	
" косівський	2	5	3	2 ¹	2	.	2	3	1	3	1	27 ¹	
" краківський	.	.	.	.	3	.	.	.	1	1	.	1	
" надвірнянський	1	.	5	2	.	4	1	2	1	2	3	24	
" перемишлянський	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	
" печеніжинський	1	1	1	3	3	.	.	3	2	3	.	20	
" підгаєцький	.	4	.	1	1	.	.	1	1	.	.	4	
" равацький	.	.	.	1	.	.	.	1	.	.	.	1	
" рогацький	3	.	1	1	.	1	.	3	.	.	.	9	

повіт снвятшеській	3	5	11	5	10	1	7	1	3	6	29 ¹	20	4	4	63
" станіславський	.	1	1	2	3	1	1	1	.	.	1	.	1	1	12
" стрийський	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	.	3	
" теробовельський	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	
" тернопільський	.	.	.	.	1	11	1	4	1	1	1	1	1	1	
" товмацький	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	23	
" чортківський	.	1	.	1	.	.	.	1	.	1	1	.	1	3	
" Буковина	.	.	.	.	.	.	.	1	.	1	1	1	1	5	
Разом	35	49	51	47 ²	45	38	37	36 ¹	30	41	29 ¹	20	25	483 ¹	
7. Стан родичів.															
Священники	7	1	8	9 ²	4	5	2	13 ¹	3	7	7	6	10	82 ¹	
Урядники державні	.	2	6	4	3	1	.	2	.	3	1	.	2	25	
" приватні	1	.	1	1	.	1	.	2	.	1	.	.	1	8	
Лікарі	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	1	
Власителі посєлостей	.	.	.	.	.	.	3	2	.	1	.	2	1	9	
Народні учителі	1	7	4	3	4	8	3	5	4	3	3	3	7	55	
Міщани і ремісники	3	6	5	2	1	2	1	2	2	2	2	2	2	30	
Селяни	19	28	24	24	31	18	27	8	14	18	14	4	3	232	
Купці	.	.	.	.	.	1	.	.	2	.	2 ¹	.	.	1 ¹	
Слуги публичні	4	2	2	3	2	2	1	1	5	4	.	3	.	29	
Зарійники	.	3	1	1	.	.	.	.	.	1	.	.	1	7	
Разом	35	49	51	47 ²	45	38	37	36	30	41	29 ¹	20	25	483 ¹	
8. Класифікація.															
а) з кінцем шк. року 1903/4															
I. ступень з відзначенєм															
	3	2	4	.	4	6	1	3	.	1	3	.	1	28	

	К л я с а										РАЗОМ			
	п'рмг.	Іа.	Іб.	ІІа.	ІІб.	ІІІа.	ІІІб.	ІVa.	ІVб.	V.		VI.	VII.	VIII.
I. степенъ	26	40	40	39 ¹	33	22	25	30 ¹	19	24	17	12	23	350 ²
II. "	3	1	4	2	3	4	4	.	5	5	2	2	.	35
III. "	.	2	1	1	2	.	.	.	1	1	1	.	.	9
Позволено повторити іспит	3	4	2	5 ¹	3	5	6	3	5	10	6 ¹	6	1	59 ²
Не класифіковано	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.	.	.	2
Разом	35	49	51	47 ²	45	38	37	36 ¹	30	41	29 ¹	20	25	483 ³
б) доповнене класифік. за 1902/3.														
I. степенъ з відзначенєм	6	1	4	4	4	3	.	3	2	2	.	2	3	34
II. "	29	48 ¹	36	31	27 ¹	28	26	18	16	32 ¹	19	24	16	350 ²
III. "	2	2	5	4	4	2	3	7	3	4	.	.	.	36
Не класифіковано	2	3	5	1	1	1	3	.	4	1	.	.	.	21
Разом	39	54 ¹	51	40	36 ¹	34	32	28	25	39 ¹	19	26	19	442 ²
9. Шкільна олата.														
Оплату зложило в 1. півроці	49	10	14	5 ²	4	6	6	9	11	10 ²	4	4	6	379 ¹
в 2. півроці	11	3	9	8 ¹	14	16	11	9 ¹	16	16	9 ¹	9	7	352 ²
Увільнено від оплати в 1. півроці	.	44	42	42	43	33	34	27	23	31	25	15	20	138
в 2. півроці	27	46	43	39	31	23	27	27	14	26	20	11	18	138
III. олата вносила в 1. півр. К.	490	400	580	280	160	240	240	360	440	480	160	160	240	4210
в 2. півр. К.	110	120	360	360	560	610	440	400	640	640	400	360	280	5310
Разом	600	520	920	640	720	880	650	760	1080	1120	560	520	520	9520

Вегуни такси виносили К. . .	92	26040	24780	21	1680		1680	1260		2520	1260	1260	420	72200
Датки на прибори до науки К. .	.	134	128	98	96	78	80	76	68	86	68	42	52	1006
Такси за дуплікати свідоцтв К. .	.	2	.	2	.	2	.	2	2	2	4	2	.	18
Разом К. . .	92	39640	37580	121	11280	80	9680	9060	70	11320	8460	5620	5620	1746
Датки на прибори до забав К. .	29	15	15	17	9	10	9	10	9	14	8	7	9	161
Ю. Наука надобовяз. предметів.														
Польський язык (згл.-обов.) . .	21	20	28	27	30	30	22	22	18	12	14	5	8	257
Історія рідного краю	.	5	6	7	3	38	37	36	30	.	29	20	.	190
Рисунки вільноручні	9	5	6	7	3	5	3	.	2	3	1	.	1	45
геометричні	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	3	.	2	6
Сьлів	16	14	17	12	11	7	12	11	12	19	18	10	11	170
Каліграфія	.	23	18	26	10	.	.	.	.	.	.	.	.	77
Гімнастика	27	27	39	32	25	24	32	28	22	30	13	8	8	315
II Стипендисти.														
З фонд. Артимовича	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1
" Бурачинських	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	1
" Краківської закордонової	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1
" Романовського	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
" Хоминського	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	1
"	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
Сума К.	.	.	.	76	.	.	.	476	.	.	.	.	405	957

	К л а с а											РАЗОМ					
	п р я г.	I а.	I б.	II а.	II б.	III а.	III б.	IV а.	IV б.	V.	VI.		VII.	VIII.			
Одноразові запомоги одержали:																	
Від Ради повітової залиціскої	1	.	.	2	1	1	1	.	3	1	.	1	.	.	.	.	2
" " " Коломијскої	.	.	.	.	1	2	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	12
" " " Косівскої	.	1	.	.	1	.	1	1	1	.	.	.	.	.	.	.	4
" " " Калускої	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
Загальна сума запомог К.	20	30	.	40	110	90	20	30	50	40	.	20	.	.	.	.	450

ХІІ. Шкільні підручники на шк. рік 1904/5.

Релігія: в кл. пригтовляючій: а) Більший християнський католицький катехизм для шкіл народних; б) Коротка історія біблійна старого і нового завіта для шкіл нар. А. Тороньского; в кл. I: Християнсько католицький-катехизм А. Тороньского; в кл. II: Історія біблійна старого завіта А. Тороньского; в кл. III: Історія біблійна нового завіта А. Тороньского; в кл. IV: Літургіка гр. кат. церкви А. Тороньского; в кл. V: Християнсько католицька догматика фундаментальна і апольгетика А. Тороньского; в кл. VI: Християнсько-католицька догматика частна А. Тороньского; в кл. VII: Наука християнсько-католицької церкви Ваплера Шюрка; в кл. VIII: Історія християнсько-католицької церкви Ваплера Стефановича.

Язык латинський: в кл. I: Граматика Дра Самолевича і Солтисіка в переводі Р. Цеглиньского, Вправи Штайнера-Шайндлера-Цеглиньского I; в кл. II: Граматика як в кл. I. Вправи Штайнера-Шайндлера-Цеглиньского II: в кл. III: а) Граматика латинська Ж. Самолевича І. Огоновского ч. II, Вправи Прухніцкого-Огоновского для III. кл.; б) *Cornelii Nepotis vitae* вид. Людвика Саля; в кл. IV. Граматика як в кл. III. і Вправи Прухніцкого - Огоновского для IV. класи; крім того автори: а) *C. Julii Caesaris Commentarii de bello Gallico* вид. Беднарского і б) *P. Ovidii Nasonis Carmina*, вид. Ziwsa-Skupniciewicz; в кл. V—VIII: Граматика як в кл. III., автори в кл. V.: *Chrestomathie aus Livius* вид. Golling; Овід. як в кл. IV.; в кл. VI.: *Sallustius Iugurtha* вид. Солтисіка, *Cicero in Catilinam* I; вид. Солтисіка, *Vergilius*, вид. Eichler-Rzepiński, *Caesaris Commentarii de bello civili*, вид. Павля; в кл. VII.: *Cicero De imperio Cn. Pompei, Pro Ligario, Cato Maior* вид. Kornitzera і *Vergilius* як в кл. VI.; в кл. VIII. *Horatius*, вид. Dolnicki-Librewski, *Tacitus* вид. Weidner-Staromiejski.

Язык грецький: в кл. III.—VIII: 1) Граматика грецька Фідерера в переводі і 2) Книжка для вправи в язиці грецькім для кл. III. і IV. Вінковський-Таборський-Цеглиньський, V.—VIII. Шенкля-Цеглиньского; 2) Авторі: для класи V.: Хрестоматія Ксенофонта вид. Макарушки, Гомерова Іліяда I. видане Шайндлера-Солтисіка; в кл. VI.: Гомер і Ксенофонт як в V. і (в. 2. шівр) Геродот кн. VIII. IX. вид. Гольдера; в кл. VII.; Де-

mosthones, вид. Воткого-Шміта і Pomeri Odyssea вид. Christ-Jezienicki; в кл VIII: Plato Apologia, Crito ed. Christ-Lewicki, Laches ed. Wohlrab, Sophocles Antigona вуд. Schubert-Majchrowicz і Odyssea як в кл VII.

Язык руский: А) Граматика руского языка В. Коцовского і І Огоповского для кл. приготвл., І. і II., С. Стоцкого і Ф. Гартнера для III.—IV.; Б) Кляса приготавлиюча: Школа народна ч. IV.; Руска читанка для I кл.; Руска читанка для II. кляси шкіл середних; Руска читанка для III. кляси шкіл середних; Руска читанка для IV. кляси шкіл середних; для кляси V.: Взорн поезії і прози К. Лукаковского; для VI. кляси Хрестоматия староруска О. Огоповского і Огляд українсько-рускої літератури до 19. в О. Барвіньского; Руска читанка для вищих кляс. ш. с. Устна словесність. А. Барвіньского; для VII: Виїмки з народної літератури українсько-рускої А. Барвіньского; для кл. VIII.: Виїмки з народної літератури українсько-рускої XIX віку О. Барвіньского ч. II.

Язык польскій: А) Граматика польска І. Конарского для кл. приготвл. I—II. А. Малецкого для кл. III.—IV.; Кл. приготвл. Trzecia książka do czytania; Вишени польскі т. I. вид. Прухницького для кл. I; Вишени польскі Прухницького т. II. для кл. II; Вишени польскі Чубка-Завіліньского т. III. для кл. III. і т. IV.; Взорн поезії і прози на кл. V. Прухницького; Вишени польскі Тарновекого і Вуйціка ч. I. для кляси VI.; Ті самі що в кл. VI. і ч. II. для кл. VII. і VIII.

Язык німецкий: Кл. приготвл. Початки науки німецкого языка для IV. кл. шкіл народних; дальше а) Л. Германа і К. Петеленца в переводі О. Калитовского. „Вирави німецкі для шкіл середних“, для кляси I. II. III. IV. б) в кл. III—IV. „Jahner Deutsche Grammatik 2 вид. в кл. V.: Читанка німецка Петеленца-Вернера для кл. V. 2 вид.; в кл. VI.: Читанка німецка Петеленца-Вернера для кл. VI; Читанка німецка Петеленца-Вернера для VII. кл. в кл. VII.: Читанка німецка Петеленца-Вернера для кляси VIII.

История і география: в кл. I.: Короткой начерк географії, Беноні-Магієв; в кл. II.: 1) Оповідання з всесвітної історії ч. I. Дра А. Семковича-В. Ільницького. 2) Учебник географії Дра Калитовского; в кл. III.: „Оповідання з всесвітної історії Дра А. Семковича-В. Ільницького ч. II. Віки середні“, Учебник географії як в II. кл.; в кл. IV.: Дра А. Семковича-Полянського,

Оповідання з всесвітної історії ч. III., Час новий, і Беноші-Марецький-Полянський. Пачерк географії аветро угорської монархії; в кл. V.: Закшевський-Барвіньський Історія всесвітна ч. I.; кл. VI.: Закшевський-Барвіньський Історія всесвітна ч. I. і II. Левицький-Матієв Історія краю рідного; кл. VII.: Фінкель-Гломбінський-Білецький Історія і статистика аветро-угорської монархії; Левицький-Матієв як в VII. кл.

М а т е м а т и к а: кл. приготовл. Рахунки часть IV.; кл. I.—II.: 1) Учебник арифметики ч. I. II. Огоновского і 2) Мочника Савицького „Наука геометрії з погляду“, ч. I.; в кл. III—IV. 1) II. Огоновский „Арифметика“ ч. II. і 2) Мочника-Савицького „Наука геометрії з погляду“ ч. II.; в кл. V.—VIII: Algebra Dziwiński. 2) Мочник Maryniak Geometrya.

Історія природи: в кл. I. і II.: Зоологія I. Верхратського на перший піврік, а на другий: Ботаніка Ростафінського Верхратського; в кл. III. 1) на перший піврік: II. Огоновський „Фізика для вищих клас гімназійних“, на II. піврік: Мінералогія Ломвицького-Верхратського; в кл. IV.: II. Огоновський „Фізика для нижчих клас гімназійних“; в кл. V.: (1. півр.) Dr. Wiśniowski (Мінералогія і геологія для вищих кл. шкіл середніх,) Львів 1900.; в 2. півр.: Ботаніка Ростафінського-Верхратського для вищих клас: в кл. VII. і VIII. Фізика Tomaszewskiego.

Льогіка: в кл. VII.: Мандибур Учебник льогіки.

Психологія: в кл. VIII.: Lindner-Kulezyński Wykład psychologii.

ХІІІ. Класифікація учеників.

(Говстий друк означає перший ступень з відзначенєм).

Класа приготовляюча: Кисілевський Володимир, Кубаєвич Дмитро, Стефанюк Іван, Амброзьяк Теодор, Бойчук Василь, Вашкурак Михайло, Голинський Михайло, Григорійчук Гаврило, Григорчук Василь, Грвмалюк Данило, Гайдичук Михайло, Гоянюк Інокіи, Загвойський Омелян, Запутович Франц, Ковальський Володимир, Кушнір Михайло, Ландяк Теодор, Могальницький Яків, Остаюк Яків, Павлусевич Ярослав, Назюк Володимир, Назюк Тадей, Породко Лев, Приймак Іван, Пристай Тарас,

Симчич Ілля, Терлецький Леонтій, Тофан Володимир, Фроляк Дмитро; 2 учеників одержало другий ступінь, 3 дозволено повторити іспит з одного предмету по феріях.

Кляса I а: Гладій Ярослав, Семкович Михайло, Алман Стефан, Бабюк Іван, Бачинський Роман, Бойчук Дмитро, Бойчук Роман, Велегорський Михайло, Вирстюк Іван, Віндик Іван, Волчук Нестор, Воробець Михайло, Гаврилюк Семен, Горбовий Николай, Грицків Дмитро, Генник Юрій, Гоянюк Семен, Демчук Дмитро, Іванів Михайло, Івантишин Софрон, Кабин Іван, Корбутяк Николай, Курилюк Ярослав, Куфлюк Стефан, Лащак Володимир, Мигалевич Іван, Оленюк Дмитро, Панусяк Василь, Пйотровський Ярослав, Проців Йосиф, Пташник Петро, Рудницький Маркил, Савяк Михайло, Семенчук Іван, Семовін Петро, Сорохан Гаврило, Стражник Іван, Терпелюк Василь, Томенко Теодор, Томчук Петро, Федасюк Йосиф, Яцевюк Петро: 4 ученикам дозволено повторити іспит з одного предмету по феріях, 1 одержав ступінь другий а 3 ступінь третій.

Кляса I б: Крушельницький Володимир, Максимюк Прохп, Матковський Михайло, Попенюк Андрій, Андрусак Дмитро, Атаманюк Дмитро, Бачинський Юрій, Бедзюк Петро, Білинкевич Богдан, Букатчук Грвгорій, Вакалюк Дмитро, Василиків Омелян, Волощук Іван, Гафтуняк Ярослав, Григорчак Іван, Григорчак Михайло, Горецкий Іван, Каратницький Роман, Климюк Прокіш, Ковалик Станислав, Кузьма Орест, Курпяк Йосиф, Лавришко Ярослав, Мелник Ростислав, Мигович Ярослав, Недільський Маркіян, Ничик Стефан, Ощипко Василь, Ощанко Дмитро, Павлюк Северин, Палій Василь, Ремезовський Клявдій, Ружицький Кастан, Савчук Іван, Семань Стефан, Семіон Онуфрій, Срібний Юрій, Стефанович Омелян, Тарновецький Лев, Трач Станислав, Чепига Іван, Чубатий Володимир, Шуст Володимир, Євчук Петро; 2 ученикам дозволено повторити іспит з одного предмету по феріях, 4 одержало ступінь другий, 1 ступінь третій.

Кляса II а: Андрусятчин Іван, Баласевич Конетантин, Боклащук Василь, Вахняк Дмитро, Величко Ігнатій, Гаврилюк Стефан, Ганущак Константин, Гарбачевський Ізидор, Гевко Антін, Городецький Михайло, Дудчук Іван, Карвинець Стефан, Карнюк Юліян, Кирилович Зенон, Комаринський Теодозій, Кушніревич Володимир, Ласійчук Василь, Мажевський Едвард, Ма-

ковецкий Омелян, Мартинів Василь, Матеїк Ілля, Мельник Володимир, Мельник Николай (Матія), Мельник Николай (Юри), Морський Іван, Павальковський Іван, Николайчук Юрій, Осадца Ярослав, Пернеровський Ілля, Петрицький Александер, Пилипко Йосиф, Рожанковський Лев, Романовський Стефан, Сапович Николай, Симовоник Іван, Соловка Марія, Ткачук Тома, Тофан Андрій, Шинкарук Іван; 5 ученикам дозволено повторити іспит з одного предмету по фернях, 2 одержало степенъ другий, 1 степенъ третій.

Кляса II. б: Гаморак Нестор, Докторюк Іван, Костинюк Іван, Харук Ігнатій, Аронець Василь, Арсеннч Іван, Арсеннч Николай, Бартків Іван, Бачинський Яків, Березовський Йосиф, Василюши vel Андрусяк Дмитро, Велигорський Іван, Витвицький Богдан, Голік Петро, Григорак Петро, Грегорійчук Николай, Дідик Андрій, Довганюк Іван, Дрогомирецький Григорій, Квасняк Іван, Коломійчук Семен, Крицкалюк Василь, Луканюк Дмитро, Пагорняк Лука, Орбець Стефан, Павлик Михайло, Порайко Василь, Притулинський Юліян, Райд Іван, Слиж Адольф, Сопевницький Михайло, Турчак Іван, Федасюк Іван, Хомин Володимир, Чуйко Михайло, Якимів Павло, Яськів Іван; 3 ученикам дозволено повторити іспит з одного предмету по фернях, 3 одержало степенъ другий, 2 степенъ третій.

Кляса III. а: Волянський Павло, Гнатковський Евгеній, Костюк Федор, Крушельницький Ярослав, Ліцовський Іван, Сачко Михайло, Бедзюк Дмитро, Білинський Кароль, Болехівський Іван, Букшований Іван, Гаєвий Николай, Гасюк Омелян, Гродзїцький Петро, Дробовицький Николай, Лагодинський Володимир, Левицький Віктор, Майковський Анаголь, Мандрусяк Василь, Марчук Йосиф, Поводворський Іван, Орбець Семен, Сіятович Володислав, Стефанів Клим, Турянський Іван, Федорців Теодор, Хойнацький Роман, Чужак Василь, Яців Володимир; 5 ученикам дозволено повторити іспит з одного предмету по фернях, 4 одержало степенъ другий, 1 не клясифіковано.

Кляса III. б: Пилипюк Василь, Вишиванюк Іван, Волк Евстахій, Грабовецкий Іван, Григорців Павло, Гулеюк Іван, Гашиньський Адам, Гашиньський Григорій, Далаврак Петро, Демчук Стефан, Дутчак Дмитро, Кибюк Ілля, Клапоуцак Йосафат, Колісняк Дмитро, Кузич Антін, Лапінський Іван, Мартинюк Андрій, Матійків Федір, Никифоряк Савка, Самуляк Ілля, Се-

мотюк Семен, Слезюк Евгений, Тафійчук Федір, Федак Іван, Федорчак Федір, Федюк Николай; 6 ученикам дозволено повторити іспит з одного предмету по ферях, 4 одержало степеня другий, 1 не класифіковано.

Кляса IV. а: Кисілевський Константин, Сьміх Михайло, Шепарович Іван, Антопевич Юліян, Барнич Володимир, Букшований Носиф, Весоловський Василь, Гарбачевський Льонгін, Глібовицький Володимир, Гавдуник Григорій, Джемнюк Франц, Дутчак Іків, Каміньський Роман, Корбутяк Емануїл, Кузик Стефан, Кушлик Евгений, Лукач Василь, Ляшун Андрій, Майковський Маркил, Могильницький Александер, Олексин Андрій, Олексій Евгений, Олесницький Григорій, Целеньський Зиновій, Пігуляк Ізидор, Потаковський Володимир, Решетило Семен, Решетилевич Зиновій, Слосарчук Омелян, Тарнавський Артур, Фицалович Юліян, Чолган Іван, Яськевич Александер; 3 ученикам дозволено повторити іспит з одного предмету по ферях.

Кляса IV. б: Бялоскурський Михайло, Бялоскурський Петро, Гуцуляк Іван, Гілевич Александер, Гулин Дмитро, Кашовський Жигмонт, Колцуняк Ігнатій, Лабій Анатоль, Марусик Николай, Пиколайчук Николай, Палягинський Володимир, Райд Віктор, Росткович Стефан, Слезюк Володимир, Слюзар Іван, Федуник Ілья, Хомин Николай, Юрашук Юрій, Яковчик Онуфрій; 5 ученикам дозволено повторити іспит з одного предмету по ферях, 5 одержало степеня другий, 1 степеня третій.

Кляса V.: Федюк Стефан, Банд Василь, Берлад Михайло, Гаврилюк Олекса, Головацький Володимир, Добрянський Софрон, Зелинський Іван, Кобринський Володимир, Косташук Василь, Лаврівський Юліян, Лопатнюк Петро, Мелько Володимир, Панталюк Іван, Петрів Михайло, Пігуляк Корнцло, Продан Іван, Ришка Евгений, Романовський Іван, Роснецький Александер, Сальваровський Юліян, Сивак Іван, Слобода Михайло, Стефурак Григорій, Сумик Роман, Юркевич Олекса; 10 ученикам дозволено повторити іспит з одного предмету по ферях, 5 одержало степеня другий, 1 степеня третій.

Кляса VI.: Аронець Андрій, Срібний Николай, Шепарович Лев, Амброзак Іван, Ганущак Никола, Гуцуляк Андрій, Каратницький Ізидор, Кисілевський Зиновій, Кручак Григорій, Лакуста Іван, Ленкалюк Михайло, Николашин Дмитро, Піцович

Стефан, Павлусевич Володимир, Роснецкий Ярослав, Соломяний Стефан, Стасюк Василь, Тарновецкий Володимир, Терлецкий Николай, Тимків Іван; 6 ученикам позволено повторити іспит з одного предмету по feriaх, 2 одержало степень другий, 1 степень третій.

Кляса VII.: Гірияк Никифор, Калитовский Теодор Олег, Каратицкий Сильвестер, Колпуняк Юліян, Левицкий Роман, Росткович Тадей, Рудницкий Іван, Сіминевич Роман, Сметанюк Петро, Ціховский Зеноп, Чеховский Стефан, Яськевич Стефан; 6 ученикам позволено повторити іспит з одного предмету по feriaх, 2 одержало степень другий.

Кляса VIII.: Федюк Ярослав, Вергун Володимир, Войнаровский Павло, Григорців Іполит, Гушул Евгений, Добрянський Лев, Дробовицкий Стефан, Завадский Евгений, Клануцнак Станислав, Ковч Омелян, Лакуста Святослав, Левицкий Іван, Мавсевич Володимир, Навчук Ярослав, Недільский Евстахій, Оробець Стефан, Павлусевич Іван, Павлусевич Николай, Печерский Петро, Піотровский Теодор, Семенюк Николай, Стефанів Володимир, Шенарович Юліян, Яцвюк Василь; 1 ученикови позволено повторити іспит з одного предмету по feriaх.

XIV. Відозва до родичів і опікунів.

Шкільний рік розпочне ся дня 3. вересня торжественним богослуженням, на котре мають безусловно явити ся всі записані ученики.

Запис учеників до I. кляси і до кляси приготавляючої буде відбувати ся 30. і 31, серпня, до вищих кляс (II.—VIII) 1. і 2. вересня.

Ученики мають зголосити ся лично враз із вітцем або матерію або одвічалним надзором домовим (господарем або господинею) і предложити свідощтво шкільне з послідного шкільного року і вишесати 2 вишесві карти, на котрих повинні також точно вишесати, яких предметів надобовязкових наміряють учити ся. Неуравильне навіщане науки надобовязкових предметів впливає від'ємно на оцінку пильности ученика взагалі.

Ученики, що вперше вступають до закладу, мають явити ся в товаристві вітця, матери або опікуна і предложити: а) метрику хрещеня, б) свідощтво шкільне того закладу, де передтим побирали науку, з потвердженням Дирекції, що можна їх првняти до другого закладу.

Кождий ученик, котрий зголошує ся до I. класи гімназ. або до кл. приготовляючої а ходив передше до IV. зглядю III. класи народної школи, має предложити свідощтво шкільне тої школи а також свідощтво заціпленої віспи найдавійше в році перед зголошенем до гімназії або свідощтво ревакцинації.

Кождий ученик гімназьяльній платить при записі 2 корони на наукові прибори а з початком другого півроку 1 корону на закупно приборів до забав; ученики, що вперше вступають до закладу, платять крім того ще вступну таксу 4 К. 20 сотиків, котру складають також ученики, що переходять з класи приготовляючої до I. гімназьяльної.

Ученики класи приготовляючої платять лишь вступну таксу 2 корони.

Шкільна оплата вносить за кождий піврік 40 корон а в класі приготовляючій 10 корон. Сю оплату має ученик, що не є від неї увільнений, зложити найдалше до шести тижнів кождого півроку.

По мысли розпорядження Вис. ц. к. Мініст. Пр. з 6. 1890. Ч. 8836 можуть ученики I. класи гімн., виявши репетентів, вносити поданє о увільненє від шкільної оплати вже в 1. півроці. Тим з них, котрі з обичаїв, пильности і предметів одержать після скалі ноту найменше „добру“ до кінця жовтня і викажуть ся належито виписаним свідощтвом убожества, може ц. к. Рада шкільна краєва признати увільненє від оплати під услівем, що їх шкільні свідощтва за I. піврік будуть відповідати приписаним вимогам. Таке поданє о увільненє має внести кождий ученик в перших 8 днях місяця вересня.

Понеже не вільно ученикам мешкати деінде, як лиш там, де їм Дирекція позволить, проте поміщенє учеників з початком шкільного року має бути условно застереженє із сторони родичів або опікунів.

Вступні іспити до I. класи гімназьяльної і до класи приготовляючої відбувають ся дия 15. липня, 1. і 2. вересня. В кождім із сих термінів рішає ся безусловно о првнятю ученика,

а повторене вступного іспиту чи в тім самім, чи в другім заведеню є заборонене під карою виключеня зі всіх гімназій. Зголошувати ся до нового іспиту не може респрований ученик скорше як по році в яким небудь заведеню.

Ученики, що зголошують ся до I. класи гімн. мусяць кінчити в сїм році солічним найменше 10. рік, а до класи приготовляючої найменше 9. рік життя.

При вступнім іспиті до класи приготовляючої мають вказати ся ученики таким засобом знаня, який можуть собі придбати в III. класі пародної школи, а при іспиті до I. класи гімназійальної таким, який в IV. класі нар. школи, а крім сего мають відповісти еще слідуєчим вимогам приписаним розпорядженєм Вис. ц. к. Мініст. В. і Пр. з дня 2. січня 1897. Ч. 31152: 1) в мові викладовій: мають подати також письменну аналізу одного реченя, іменно означити в шім части мови і їх форми та части реченя; 2) в рахунках будуть в письменних виробх узглядисні також практичні питаія із щоденного життя.

Іспити поправчі будуть відбуватись дня 30. серпня, а іспити вступні до класе II.—VIII. межн 5.—12. вересня.

Звертає ся увагу родичів і опікунів, щоби з огляду на добро своїх дітей або вихованців звідували ся як найчастійше в канцелярії гімназійальній о їх успіхах в науці і поведеню. В сій ціли визначені години від 10—11 рапо кождої другої неділі (по кождім 1. і 15. дни місяця).

Замітка: Всі ученики обовязані вже від самого початку шкільного року носити приписані мундури в школі і поза школою; звільнити від сего обовязку на рік 1904/1905 може Дирекція лише тих учеників I. класи, котрі докажуть, що задля убожества не в силі справити собі мундур. „Шкільні правила“ (§ 2) виразно висказують, що ученикам не вільно в чім небудь відступати від приписаного крою або краски поодиноких частий мундуру, ані взагалі вводити які небудь зміни.

Не вільно носити шкільних мундурів всім тим, що не суть учениками (отже і тим, що задля якої небудь причини покинули школу). Виших буде ц. к. Власть політична потягати до відвічальности.

